STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 13659

ALE VERK FUN MOSHEH KULBAK.

Moshe Kulbak

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אַלע ווערק

פון

משה קולבאַק

באַנד III

ווילנע — 1929

ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

משה קולבאַק

יעקב פראַנק

דראַמע אין דריי אַקטן

ווילנע — 1929
ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

אַלע רעכט פון איבערזעצן און אויפפירן
לאָזט איבער דער מחבר פאַר זיך.

Printed in Poland

M. Kulbak — „Jakow Frank“

Drukarnia „Wydawn. Wilenskie“
B. Kleckina

דרוקעריי „ווילנער פאַרלאַג“
פון ב. קלעצקין

אָנטײלנעמער:

יעקב פראַנק.

חוהלע, זײַן טאָכטער, 14 יאָר אַלט.

ר׳ אלישע שור, אַן אַלטער בעל־מקובל, אַ שבתי־צביניק.

חיה, זײַן טאָכטער, אַ שבתי־צביניצע.

שלמה, זײַן זון, אַ שבתי־צביניק.

ר׳ לייב פון נאַדוואָרנע, אַ שבתי־צביניק.

ר׳ ישראל בעל־שם־טוב (דער בעש״ט).

ר׳ לייב מעזשיבאָזשער, אַ רב.

די טאָכטער זײַנע.

זלמנקע, אַ ישיבה־בחור פון ליטע, 15 יאָר אַלט.

מאַטעוש, יעקב פראַנקס באַדינער.

דער אוקראַינער בעל־עגלה, די צוויי מלמדים, דער מעליקער ייִד, דער ייִד אין פעלץ, ערשטע ייִדענע, צווייטע ייִדענע, ערשטער שמש, צווייטער שמש, חסידים, מאַסקעס, ייִדן און ווײַבער פאַרשיידנ־פאַרביק געקלײדט פון פאַרשיידענע לענדער.

ערשטער אַקט

אַ ברייטע שטוב פאַר אורחים. די ווענט ניט געטינקעוועט, עס זעען זיך אַרויס די ברוינע, פאַרעלטערטע קלעצער. אין ווינקל לינקס אַ גרויסער, פאַרדיכערטער אויוון, אַרומגעשטעלט מיט שווערע בענק. ביים אויוון אין הינטערגרונד אַ נידעריקע טיר צום גאַס. רעכטס פון טיר צוויי קליינע פענסטער, ווי אין אַ פויערים-שטיבל, צווישן די פענסטער אַ קליין אָרון-קודשל. לינקס און רעכטס — טירן פאַרהאַנגענע מיט פאָרטיערן, וואָס פירן אין די אינעווייניקסטע שטיבער. ביי אַלע ווענט בענק. אַרום אַ דעמבענעם טיש ביי די פענסטער זיצן יידן און ווייבער אָנגעפעלצטע, איינגעוויקלטע אין פאַטשיילעס. לינקס ביי דער טיר אַ שולחן, דערביי זיצן ר' אלישע שור און זלמנקע. ביי דער אייגענער וואַנט נעבנטער צו דער ראַמפּע אַ ספרים-אַלמער. אויף אים שטייט אַ נאַרגילע. איבערן אַלמער איז די וואַנט באַשלאָגן מיט אַן אָריענטאַלישן טעפּעכל. אויף אַ הענגער דערביי הענגט אַ טערקישער כאַלאַט. רעכטס ביי דער ראַמפּע אַ טיש מיט שרייבגעצייג, דערביי אַ פאַרצייטיקער פאָטערשטול. אויבן וואַנט איבערן טיש הענגען אַ פּאָר קרומע, טערקישע שווערדן. מאַטעוש שטייט ביים טיר רעכטס. יידן, ווייבער גייען אַרום איבערן שטוב, באַקוקן די ווענט, כאַפּן אַ קוק אַהינטער די פאָרטיערן. עס איז נאָך האַלבן טאָג.

ע ר ש ט ע ר י י ד

קוקט דורכן פענסטער:

סאַר אַ יריד! בײַ אונז זײַנען נאָר אַזױנע ירידים ניט בנמצא. יידן האָבן דאָ, משמעות, פרנסה בריווח?! פּש...

צ ו ו י י ט ע ר י י ד:

נו, פּאָדאָליע האָט, גאָט צו דאַנקען, אַ שם אויף דער וועלט.

ע ר ש ט ע ר י י ד:

בײַ אונז, אַז אַ פּייערל ברענגט צו פירן אַ וועגל האָלץ אויפן מאַרק, אָדער אַ צעבערציק אַמאָל ערב־יום־טוב, באַפּאַלן אים די ווײַבער, ווי די הײשעריקן. אַן איי זעט מען נאָר אין די אויגן ניט אָן, און אַ שטיקל כריין לכבוד שבת דאַרף מען גיין אַליין אין פעלד אויסגראָבן.

ד ר י ט ע ר י י ד:

וואָרעם פון וואַנען איז אַ ייד?

ע ר ש ט ע ר י י ד:

אַזש פון זשאַמוט געקומען. אַכט וואָכן געגאַנגען צו פוס. אָרעמקייט איז ניט קיין שאַנד, אָבער מען קאָן שוין ניט אויסהאַלטן אין אונזערע מקומות. באו מים עד נפש.

צ ו ו י י ט ע ר י י ד:

און פון וואַנען זייט איר?

ע ר ש ט ע ר מ ל מ ד:

פון ליטע. איבערגעלאָזן ווײַב און קינדער אויף הפקר און אַוועקגעגאַנגען. ס׳האָט געצויגן, ווי מיט צוואַנגען. מען זאָגט, אַז ער וועט בע״ה טאַקע ברענגען די ישועה אויף יידן?!

צווייטער מלמד:

געהאַט דעם בעסטן קנעלונג אין שטעטל, און דערצו אַ ווייב אַ באַלעבאָסטע און אַ יפת־תואר. נעם איך אינמיטן דער נאַכט און אַנטלויף. און וואָס איז דער טעם דערפון — ווייס איך ניט. עס איז אין מיר אַריין דעמאָלט, משמעות, אַ טירוף.

פערטער ייד:

ניט געזאָרגט, יידן, עס וועט זיין אי״ה גוט.

ערשטע יידענע:

ר׳ ייד, געוואָלט עפעס פרעגן. פאַר ווייבערשע צרות האָט ער אויך אַ האַרץ?

צווייטער ייד:

וואָסי, וואָס?

ערשטע יידענע

שווייגט.

דריטער ייד:

ביי אונז שעמט מען זיך ניט, ווייבל, וואָס? עס שטייען קיין קינדער ניט?

ערשטע יידענע:

אָ, די קינדער וואָלטן שוין געשטאַנען, אָבער עס איז קיין מזל ניטאָ. פיר מאָגען געביטן, און עס העלפט ניט, זיי האָבן ניט געטויגט — שוואַכע מענטשן געווען.

צווייטער ייד:

אפשר טויגסטו ניט, יידענע?

ערשטע יידענע:

וואָס הייסט?! אַ גוט יאָר אויף אייך, ר׳ ייד, איר דער־ציילט מיר? וואָס הייסט איך טויג ניט? ווייס שוין ניט אַ מענטש פון זיין איינענער האָב און גוטס?! איר זייט אַן עלטערער מענטש, איר זאָלט מיר מוחל זיין, טאָ מישט זיך ניט אין אַזוינע זאַכן.

דריטער ייד:

גערדאַרפט זיך ווענדן צו אַ בעל־שם, מען נעמט איין אזא מין גראָז און עס העלפט אויפן אָרט.

ערשטע יידענע:

שוין אויסגעוועזן ביי די גרעסטע בעל־שמען, איינגענומען גראָזן און קרייטעכצער כלערליי, אָבער עס העלפט ניט, עס העלפט ניט, אפשר וועט ער זיך, דער הייליקער האַר, אויף מיר מרחם זיין.

אַן ארומגייענדיקער ייד:

עפּעס שמעקט מיר דאָ צופיל מיט ווייבערשע זאַכן!

צווייטע יידענע:

געפעלט אייך ניט, וואָס? און דו, ווייבל, רייד ניט מיט זיי, וואָסי, זיי האַלטן אונז פאַר מענטשן? פאַר זיי זיינען דאָך די פּרויענצימער ווי בהמות. וועסט זיך דורכריידן, טייערע, מיט אונזער האַרינטע — מיט חייהן, זי וועט דיר שוין אַן עצה געבן. חייה וועט דיר אַפילו העלפן מיט אַ תורה־וואָרט, זי קאָן דאָך לערנען מער פון דעם בעסטן רב! אָבער מיט זיי דאַרפסטו ניט ריידן, זיי זיינען דאָך ערגער ווי די רוצחים.

אַן אוקראַינער בעל־עגלה:

אוווא, סאַר אַ לשון! פּש!...

צווייטער ייד:

פאַראַן ביי אונז אַ בעל־שמל, ליגט שטענדיק אָט־אָדאָ אויפן אויוון. מען זאָגט, עס גיט זיך אים אויך אַמאָל איין אָפּ־שפּרעכעניש, כ׳וויס, אַ מעשה, אַ באַסרע. גערדאַרפט ביי אים אַ פרעג טאָן. שרייט צום אויוון. ישראלציק! דו שלאָפסט? אפשר וואָלסטו אַראָפּגעקומען? אַ יידענע זוכט דאָ אַ תרופה צום קינדער־האָבן, שוין אויסגעוועזן ביי אַ סך גוטע יידן. אפשר וואָלסטו אַראָפּגעקומען?

ד ע ר ב ע ש " ט

קריכט אַראָפּ פון אויוון:

הם... וואָס ווילט איר האָבן? ווער איז אַ בעל־שמל? דאָס האָט מען מיר דאָך געגעבן אַזאַ צונעמעניש: ישׂראליק בעל־שם... הם... וויקלט זיך אין טליק. עס איז אַ פּנים שטאַרק יעקיען אויף דרויסן — — — עס נעצט ממש דורך די ביינער... ס'איז דאָך באמת קאַלט... זעצט זיך רעכטס אויפן באַנק, די הענט אין די אַרבל.

ד ר י ט ע ר י י ד:

אַט אַזוי לעבט עס אָפּ אַ מענטש זיינע יאָרן: פון אויוון אויפן באַנק, און פון באַנק קריכט מען דערנאָך אַרויף צוריק אויפן אויוון.

ד ע ר אַ ר ו מ ג י י ע נ ד י ק ע ר י י ד:

וואָס זיינען עס פאַר אַ שווערדן אויפן וואַנט? דאָס איז דאָך גאָרניט מעשׂה־ייִד.

צ װ י י ט ע ר י י ד:

ער האָט דאָך אָפּגעלעבט לאַנגע יאָרן ביי די טערקן, צוריק־געקומען אַפילו אַ נכתב פון דאָרטן. אים, פאַרשטייסטו מיר, קאָן אונזער מלכות שוין גאָרניט טאָן. און דו וואונדער זיך ניט, אורח, — וואָס ביי אונז אַ תהילים איז פאַר אים אַ שווערד. מסתמא ליגט דאָך אין דעם עפּעס אַ טעם.

ד ר י ט ע ר י י ד:

דאָס טוט ער, משמעות, צוליב די מלכים — ער זאָגט צו זיי: וואָס איז אייער גדלות? איר טוט זיך אָן אין די שענ־סטע בגדי חמודות — איך אויך, איר שלאָגט זיך מיט שווערדן — איך אויך!

ד ע ר א ו ק ר אַ י נ ע ר ב ע ל ־ ע ג ל ה:

נו, וואָס דויערט עס דאָרטן אַזוי לאַנג?! פון באַגינען אָן, ווי מען זיצט, ווי די גולמים, און מען טערכעט... וואָלט

מען באַטש געגעבן עפּעס אין מויל אַריין... עס נעמט דאָך
אָן איינעם אַ ניטגוטקייט...

פערטער ייד:

מענטש, האָב אַ ביסל סבלנות. דו מיינסט אַוודאי, מער ווי
דו ליגסט אים ניט אין קאָפּ? פאַראַן ב״ה צרות ביי יידן
גענוג. און מען דאַרף אַלעמען צורעכטקומען.

ערשטער שמש:

אַט איך זיץ שוין דאָ אַ גוטע פּאָר שעה מיט אַ שליחות.
אַז איך נעהער גאָרניט צו דער חברה. נעם אָפּ ביי מיר
די שליחות אין היים מיר גיין. וואָס האַלטסטו מיך דאָ? —
איך בין אַ פאַרנומענער מענטש. ניט אַזוי?

דריטער ייד:

סבלנות, יידן, נאָר סבלנות. מיט סבלנות קען מען איבער־
קערן אַ וועלט.

דער אוקראַינער בעל־עגלה:

ר׳ קרוב, איר זייט אַ ייד אַ חכם, איך בעט אייך צו פאַר־
צייען...

מאַטעוש

רופט אויס:

סעניאָר סאַנטאַ! דער הייליקער האַר און חייה די הייליקע
גייען!

עס קומען אַריין יעקב פראַנק און חייה. אַלע יידן שטייען אויף אייליק און
אַ ביסל איבערגעשראָקן, אויסער דעם בעש״ט, וואָס בלייבט זיצן, ווי פריער.

יעקב פראַנק

רייבט די הענט:

גוט מאָרגן, יידן! פון וואַנען געקומען? — פון אַלע עקן
וועלט. עס האָט זיך, משמעות, פאַרבענקט נאָך יעקב פראַנק,
ניט געקאָנט איינזיצן אינדערהיים, און עס האָט, אַפנים,
גענאָגט, גענאָגט אַזוי אונטער די הערצעלעך... איך ווייס,
אַזוינס ווייס איך שטענדיק דער ערשטער. איר בלייבט דאָ

ביי מיר, יידן! יעקב פראַנק זאָגט: מיר האָבן שוין גענוג מיט די דראַפּאַטשעס, ווידענע יידן און מלאכים־מעלקער. איצ־טער ווילן מיר עפּעס אַנדערש. מאַטעוש, דו וועסט צוגרייטן פאַר זיי עסן און אַ נאַכטלעגער, און זאָלסט זיי פירן אויך אין באָד, די מאַנסביל מיט די ווייבער, הערסט, די מאַנס־ביל מיט די ווייבער. בויגט זיך איבער צום ערשטן מלמד. ווייל אָט־אָדאָ דאַרף מען זיין ריין אַרומגעוואַשן, פּעטערל! פון וואַנען קומסטו?

ערשטער מלמד:

פון ליטע זיינען מיר. איבערגעלאָזן די קנעלונגען און גע־קומען צו גיין צופוס. עס איז אין דער ליטע חושך מצרים. קיינער טוט ניט די אַרבעט בשלמות. שניידער וואַרפן אוועקעט די שער, שוסטער די העמערלעך. עס איז באַפאַלן אַלעמען ווייער אַ גרויסע בענקעניש. די יונגעלייט אַנטלויפן פון די ישיבות, מען ווייסט ניט וואוהין. די ווייבער ווערן ניט טראָגעדיק. —

צווייטער מלמד:

האָב איך געזאָגט צו אייזיקן: קום לאָמיר גיין קיין פּאָדאָ־ליע, לאָמיר איבערלאָזן האָב און גוטס און אַוועקגיין צו אים.

יעקב פראַנק:

צו וועמען?

צווייטער מלמד

שווייגט.

יעקב פראַנק:

נו, צו וועמען?

צווייטער מלמד

שטיל:

צו ר׳ יעקב פראַנק.

יעקב פראַנק:

צו מיר? אָבער איך בין דאָך ניט משיח. שוטים, איך בין דאָך ניט משיח! ווער עס מיינט, אַז משיח איז אַ מאַנסביל, דאַרף מען אים אויפהענגען, ער איז חייב מיתה. ניין, יידן, אַכצן משיחים זיינען געקומען פאַר מיר, אָנגעהויבן פון משה רבינו און געענדיקט מיט דעם הייליקסטן פון אַלע, מיט שבתי־צבי. זיי זיינען אַרויסגעגאַנגען צו די מענטשן, מען האָט זיך פאַר זיי געבוקט, געקושט די טריט, אָבער זי, זי, די הייליקע מטרוניתא, איז דעמאָלט פאַרבייגעפאָרן אויף דעם ווייסן אייזעלע און קיינער האָט זי ניט באַמערקט.

ערשטער שמש:

איך האָב צו אייך אַ שליחות, ר' יעקב.

יעקב פראַנק:

שווייג, חמור, שווייג... קיינער האָט זי ניט באַמערקט, אָבער זי איז דאָ, זי איז געקומען... עס איז אַראָפּ די אמונה אויף דער ערד יונג און פריש, ווי אַ נאַקעטע מיידל — גלאָצט ניט אויס די אויגן, בטלנים איינע, וואָס גלאָצט איר די אויגן? וואָס שרעקט איר זיך פאַר אַ נאַקעטע מיידל? האָט איר דען אַמאָל געזען אַ מיידל, ווען זי איז נאַקעט? שטייט ניט געשריבן אין דער תורה, ווי שיין עס איז געווען שולמית נאַקעטערהייט? — שני שדיך כשני עפרים. יידן, דאָס האָט מען געמיינט אמתע ברוסטן! ניט קיין משל, ברוסטן רונדע, ווי די עפּל... דאָס האָט מען געמיינט איר, וואָס איז אייך געקומען אויסלייזן, וואָס איז געקומען צו אייך, צו אייך, אָפּגעשלאָגענע הושענות! — קוקט ניט, ווי די גולמים! און אַז זי וועט זיך צו אייך ווייזן — פאַלט איר צו די פיס, זאָל זי טרעטן אויף אייך, דעמאָלט וועט אַראָפּפאַלן דער שאָלעכץ פון אייערע לייבער. איר וועט צום ערשטן מאָל אַריינעטעמען צוריק אַ פרישן אָטעם. איר וועט צוריק אָפּלעבן, איר מתים. אַז זי וועט זיך צו אייך ווייזן, זאָלט איר פאַלן פאַר איר אויף די פנימער, וויינען און

בעטן רחמים. אויפגערעגט. וואָס שווייגט איר? גולמים, וואָס שווייגט איר?

אַלע קוקן פאַרוואונדערט איינע אויף די אַנדערע, ווייסן ניט וואָס צו טאָן.

יעקב פראַנק:

זאָגט: מיר ווילן זיך בוקן פאַר איר! מיר ווילן איר אָפּ־געבן אונזער לעבן!

אַלע:

מיר ווילן זיך בוקן פאַר איר! מיר ווילן איר אָפּגעבן אונזער לעבן!

יעקב פראַנק:

וואָרעם וואָס פעלט אייך דען? הא, וואָס פעלט אייך דען?

דער אוקראַינער בעל־עגלה

פאַרביסערט:

רבי, האָט אויף אונז רחמנות, עס פעלט אונז פרנסה!

יעקב פראַנק:

צו וואָס דאַרפט איר פרנסה, חמורים? גייט זיך פונאַנדער איבער דער וועלט. גייט איבער די הייזער. איר האָט ווייניק געהאַנדלט? טוט אָן די טאָרבעס אויף די פלייצעס און וואַנ־דערט אַוועק אויף אַלע וועגן. ניין, פרנסה פעלט אייך ניט. ניין! עס פעלט אייך די מטרוניתא. זי פעלט אייך — די וואָרעמע ווייב. גייט, זוכט ווייבער פאַר זיך, שיינע ווייבער!

צווייטער מלמד:

רבי, רבי, אַז מיין ווייב איז אַן אמתע יפת־תואר.

יעקב פראַנק:

אויב אַזוי שווייג ניט, שוטה, שווייג ניט! און בעת דו וועסט קומען אַהיים, זאָלסטו קושן דיין ווייב אונטער דער לינקער ברוסט. איר הערט, איר זאָלט קושן אייערע ווייבער אונטער דער לינקער ברוסט! וואָס שווייגט איר? פרייסלט די צוויי מלמדים. וואָס שווייגט איר?

ב י י ד ע מ ל מ ד י ם:

יאָ, רבי, מיר ווען קושן אונזערע ווייבער אונטער דער לינקער ברוסט.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

ווי רופט מען דיך?

צ ו ו י י ט ע ר מ ל מ ד:

מאיר.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

וועסט זיין ביי מיר אַ דראַגונער, מאיר!

ע ר ש ט ע ר ש מ ש:

איך בין געקומען מיט אַ שליחות, ר' יעקב.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

ווער, האַ? וואָס פאַר אַ שליחות?

ע ר ש ט ע ר ש מ ש

בייט איבער דעם קול:

האָט געלאָזט מודיע זיין דער ראש הרבנים, הרב הגאון ר' לייב פון מעדזשיבאָזש, ניט צו מאַכן קיין לייטישע געלעכטער. עס איז אַ ירידה אין שטאָט. יידן זיינען אָנגעקומען פון אַלע פיר לענדער און ברויכן פרנסה. און באָם יענקל מיט דער צונעמעניש פראַנק וועט ניט צוהערן די שטים פון די רבנים און ער וועט אַראָפּפירן ערלעכע יידן פון דרך־הישר, איז מען אים מתרה ומודיע, אַז מען וועט אים ניט אָנרופן בשם ייד, און מען וועט אים מחרים זיין און אויסשליסן פון כלל ישראל. אמן.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק

שרייט:

וואָס איז דאָס?! ווער וועט מיך מחרים זיין? רבנים? איך הער ניט קיין רבנים! די רבנים מיט די שטריימעלעך זיינען אַ קייט אויפן האַלז! איך, יעקב פראַנק, בין דאָך געקומען מחריב זיין זיי. יעקב פראַנק איז דאָך געשיקט

געוואָרן פון גאָט אַרויסצוטרייבן זיי, די רבנים, פון די בתי־מדרשים, אויסצומעקן די רבנים, כאַ, כאַ, כאַ! גיי, שמש, גיי זאָג אָן די רבנים, אַז היינט וועלן ביי מיר אין שטוב טאַנצן יידן מיט נאַקעטע ווייבער און די יידן וועלן דערפון גע־עזן ווערן.

ח י י ה

טרעט אַרויס פאָראויס:

גיי, שמש, גיב איבער ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער, אַז יעקב פראַנק שטייט העכער פון רבנישער תורה. און צי דען האָט אַזאַ גאון, ווי ר׳ לייב, ניט פאַרשטאַנען, אַז בעת יעקב פראַנק איז ניט געקומען בעטן צו אים אַ הסכמה, מסתמא דאַרף ער זיין הסכמה ניט האָבן? ער איז פון קיינעם ניט גע־שיקט געוואָרן און דעריבער טוט ער אַלץ אויף דער אייגענער אחריות. שטרענג. און צי דען האָט ניט געהערט ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער, אַז דער בישאָף פון פּאָדאָליע וועט ניט לאָזן אָנרירן אַ האָר אויף דעם קאָפּ פון יעקב פראַנק? גיי, שמש, זיי זיך מטריח, גיב עס אַלץ איבער אים, ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער.

ערשטער שמש גייט אַפּ. יעקב פראַנק שפּרייזט איבערן צימער.

ע ר ש ט ע   י י ד ע נ ע

פאַלט צו מיט אַ געוויין צו יעקב פראַנקס פיס:

הייליקער רבי, אָ, העלף מיר אין מיין פיין?! האָב רחמנות אויף אַ יידישער נשמה, וואָס ווערט אָפּגעשניטן אָן אַ זכר פון דער וועלט. טו באַשירעמען מיט דיין אַכפּערקייט אויף אַ בלום, וואָס קאָן ניט ביישטיין די שטורעמווינטן און שלאַקסרעגנס...

י ע ק ב   פ ר א נ ק:

וואָס איז דאָס אַזוינס, האַ? וואָס איז עס פאַר אַ וויינען אינמיטן דערינען? וואָס ווילסטו, יידענע? און ווער איז עס די יונגע בלום?

ע ר ש ט ע י י ד ע נ ע

קושט אים די פּיס:

הייליקער מענטש, דאָס בין איך עס די יונגע בלום, די שוואַכע טויב, וואָס האָט ניט קיין נעסט — — —

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

דאָס ביסטו די יונגע בלום... און די שוואַכע טויב... און וואָס ווילסטו?

ע ר ש ט ע י י ד ע נ ע

מיט געוויין:

פיר מאָנען געביטן, רבי, און קיין קינדער האָב איך ניט.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

ווי אַלט ביסטו?

ע ר ש ט ע י י ד ע נ ע:

דריי און צוואַנציק יאָר, הייליקער רבי, דריי און צוואַנציק יאָר... נאָך אַ יונגער בוים און מען לאָזט אים זיין פרוכט ניט ברענגען.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

איז וואָס ווייסטו? אָט האָסטו דאָך אַ פולע שטוב מיט מאַנסבילן, — קלייב אויס. אָט זיצט ישראלציק בעל־שם, גיב אים אַ פרעג, ער איז דאָך אויך אַ שטיקל מאַנסביל. און אָט איז זלמנקע, אַ וואוילער בחורל, אַ יונגע בלום, ווי דו.

ע ר ש ט ע י י ד ע נ ע

קושט אים די פּיס:

אַז זיי טויגן ניט, רבי, זיי טויגן ניט...

ח י ה

הייבט איר אויף פון דער ערד:

ווייַן ניט, נאַרישע יידענע! נישקשה, ביסט נאָך יונג, און צו וואָס דאַרפסטו בכלל קינדער האָבן? זאָלן די מאַנסביל קינדער האָבן, נאַרישע יידענע!

יעקב פראַנק:

כאַ, כאַ, כאַ, זאָלן די מאַנסביל קינדער האָבן... כאַ, כאַ, כאַ...

דער בעש"ט:

אַט איך וויל עפּעס זאָגן... גייט צו. הערט זיך איין, איך וויל עפּעס זאָגן... טרייבט אַרויס די יידענע פון שטוב, טרייבט איר אַרויס, די חצופה... עס איז דאָך דאָ אַ גרויסע שטיקעניש... מע קאָן דאָך דאָ מער ניט עטעמען... ווייבער! ווייבער! און דו! וואַרף אַוועק די מעשיות מיט די נאַקעטע מיידלעך — — — דו ביסט דאָך אַ חולאת... צו וואָס דאַרפסטו עס?... אַט האָסטו געזאָגט וועגן די רבנים... אַוודאי, אַוודאי, עס לאָזן ניט לעבן די רבנים... הענגען אָן מילשטיינער אויפן האַלז... אָט וואָס דו ביסט גערעכט...

יעקב פראַנק:

ישראַלציק האָט זיך צערעדט... גיי שלאָפן, שמייגער איינער, דו ביסט דאָך פאַרוואַקסן מיט מאָך. אַלע גלידער דיינע זיינען דאָך פאַרוואַקסן מיט מאָך. ביסט באַמאָכט און באַגרעזלט געוואָרן. וואָס ביסטו געקומען אַהער? האָסט געגראָבן ליים אין די בערג, געהאַט פּרנסה, וואָס האָסטו זיך מיטאַמאָל דערמאָנט? געקומען אַהער מיר זאָגן מוסר?

דער בעש"ט

זעצט זיך צוריק אויפן באַנק:

גאָר, איך זאָג עס גלאַט אַזוי...

דער עולם רוקט זיך צו נעענטער, קריכט איבער די קעפּ.

יעקב פראַנק:

ניין, ישראַלציק, דו וואַרטסט דאָ אויף עפּעס. זיצט זיך איינגעוויקלט אינם טיליק, רויכערסט די ליולקע און דו וואַרטסט... דו האָסט עפּעס אויף די ליפּן און ווילסט עס ניט אַרויסזאָגן. זעסט, יידן דאַרן, טריקענען, ווי די לולבים. עס לעכצט די נשמה, ניטאָ מיט וואָס צו עטעמען. מען

דאַרף צעראָפּגיסן אויף זיי אַלעמען אַ רעגן! ניין, יידן, איר ווילט ניט, עס זאָל אייך אַזוי אַ שטורעם דורכשווענקען די ביינדלעך? מען וועט אייך אונטערצינדן, אונטערצינדן אַזוי, אַז איר זאָלט שפּרינגען, ווי אויף הייסע קוילן. איר ווילט ניט שפּרינגען אויף הייסע קוילן?! אָ, די ווייבער! זיי וועלן אייך שוין אויפוועקן, זיי וועלן שוין אַוועקלאָזן אייך און אייערע בערד מיט פייער...

ח י י ה:

יאָ, יאָ, עס האָבן די רבנים אויסגעוויזן פון אונז דעם תמצית פונם לעבן. פאַרוויקלט דאָס גאַנצע פאָלק אין דינים, ווי אין שפּינוועבס. און אונז, די ווייבער, געמאַכט פאַר טרעטער אונטער די פיס. אָבער עס וויינט די נשמה אין דער פינס־טער. מער קענען מיר אַזוי ניט לעבן. דאָס רייד איך צו אייך, יידן, צו אייך! איך בין אַרומגעגאַנגען צווישן מענטשן, געזעסן גאַנצע נעכט איבער די הייליקע ספרים, אָבער אין די ספרים שטייט געשריבן עפּעס אַנדערש, און די ספרים שטייט געשריבן עפּעס אַנדערש. זעט, זעט: עס נידערט אַראָפּ אויף אונז דאָס הייליקע ליכט פון דער מטרוניתא, פון דער גרויסער קיניגין, וואָס איז צוזאַמענגעגאָסן צוזאַמען מיט דעם אוראַלטן, מיט דעם קיניג פון אַלע וועלטן. עס זיינען הייליק פאַרבונדן אין די הימלען אָדם און חווה אין איין נשמה, ווי עס פאַרבינדן זיך דורך אַ קוש די געליבטע, נאָר אויף דער ערד זוכן זיי זיך. עס פליען אַרום און בלאָנדזשען די פונקען פון דעם איינציקן, הייליקן פייער. עס בענקט דער צעפּלטער מענטש פון מאַן און ווייב נאָך דער העכסטער ליכט, ער רייסט פון זיך די לייטענע בגדים און שפּרייט אויס די הענט צו גאָט, אָבער עס נידערט ניט אַראָפּ דער קודשא־בריך־הוא אין יענעם אָרט, וואו די מאַמע חווה איז פאַרטריבן געוואָרן, געמאַכט געוואָרן צו אַ דינסט, און וואו אָדם איז פאַרפייניקט געוואָרן אונטער דעם יאָך פון דעם לעבן און פון דער תורה. תא חזי בכל מקום דלא אשתכחתו דכר ונוקבא כחדא — קודשא־בריך־הוא לא שוי

מדוריה בההוא אתר... דער אייבערשטער וואוינט שוין ניט צווישן אונז... ער האָט זיך פאַרשלאָסן אין די היכלות זיינע און קלאָגט אויף דעם צער השכינה. עס איז אַרויסגעטריבן געוואָרן דאָס לעבן פון אונזער האַרץ... יידן, עס איז נאָך צייט... פאַרשטויסן האָט מען אונז אין תהום אַריין... רייסט אַראָפּ די פעל פון אייערע נשמות...

דער עולם שטומט, מאַנכע וויינען שטילערהייט. חיה בלייבט פאַרשטאַרט

יעקב פראַנק

שרייט, גריילעך אויפגערעגט:

מאַטעוש! ציינד אָן אַלע לייכטער אין די שטיבער. מיר וועלן היינט טאַנצן פאַר גאָט. נאַקעטערהייט טאַנצן. ציינד אָן אַלע לייכטער, אַלע, אַז דער גאַנצער ירידן זאָל באַלויכטן ווערן. אין העלן מיטן טאָג. מיר שרעקן זיך ניט, פאַר קיינעם ניט. העי, זאָלן די מענטשן גאַפן אויף אונז און מיר וועלן שרייען פאַר אים, אַז מיר ווילן פריי זיין. יידן, איך בין ניט משיח, איך בין געקומען לערנען אייך, ווי צו פירן מלחמות, מיט אַ שווערד אין האַנט. גענוג, יידן, גענוג! עס קומט אַרויס צו אייך די שכינה, איר זאָלט זיך בוקן פאַר איר. עס איז געשיקט געוואָרן צו אייך אַ מלאך, איר זאָלט זיך אויסציִען אויף דער ערד פאַר אים. אַ טאָכטער איז מיר געגעבן געוואָרן פאַר אייך שענער פון אסתר המלכה, די אמונה איז אַראָפּ צו מיר אין הויז פאַר אייך? איר זאָלט אין טרערן פאַר איר מתפלל זיין, זינגען פאַר איר און טאַנצן פאַר איר. מאַטעוש! פיר אַרויס די יידן צו דער תפילה, די הונגעריקע גיב צו עסן און ציינד אָן אַלע לייכטער אין די שטיבער.

מאַטעוש:

קומט, עולם, קומט אָט־אָ־דאָ אין דער שטוב אַריין. עס וועלן שוין אַלע האָבן צום פרעסן און אַ נאַכטלעגער.

דער עולם שטיפּט זיך צום טיר רעכטס, ווי אַ משערעדע אין שטאַל אַריין.

יעקב פראַנק
שרייט צום טיר:
די הונגעריקע גיב צום עסן און טו אויס די ווייבער נאַקעט. מען זאָל אַראָפּוואַרפן די קאַפּאָטעס, נישקשה — עס מעגן יידן טאַנצן אין טלית־קטנס. צום בעש"ט. און דיר איז קאַלט, גולם, דו טוסט ניט אויס דעם טיזליק?

דער בעש"ט:
אַוודאי. עס איז משמעות אַ שטאַרקע קעלט אויף דרויסן.

צווייטער שמש
עפנט האַסטיק די גאַס־טיר:
גוט מאָרגן! פאַר אַנעך עס איז דאָס אויפן גאַס. דאָ וואוינט יעקב פראַנק?

יעקב פראַנק:
דאָ וואוינט יעקב פראַנק.

צווייטער שמש:
קאָן מען אים אפשר שיקן אַרויסרופן? איך בעט אייך! געקומען צו אים מיט אַ האַרבער שליחות און כ'האָב נאָר קיין צייט ניט. עס ווערט שפעט און איך דאַרף נאָך קויפן אַ שטיקל ווייקשאַפט אויפן יריד. עס איז ניטאָ אין וואָס פלייש צום ווייקן, איר פאַרשטייט?

יעקב פראַנק:
דאָס בין איך יעקב פראַנק.

צווייטער שמש:
אַזוי? אַבי מען האָט געזאָגט — ער גייט אָנגעטאָן, ווי אַ טערק. ביים דעם קול. האָט געלאָזט מודיע זיין דער ראש־הרבנים ר' לייב מעדזשיבאָזשער צום צווייטן מאָל, ניט צו מאַכן קיין לייטישע געלעכטער. עס איז אַ יריד אין שטאָט. יידן זיינען אָנגעקומען פון אַלע פיר לענדער און ברויכן פרנסה. און באָס יענקל מיט דעם צונעמעניש פראַנק וועט ניט צוהערן די שטים פון די רבנים און ער וועט אַראָפּפירן

ערלעכע יידן פונם דרך-הישר — איז מען אים מתרה ומודיע, אז מען וועט אים ניט אָנרופן בשם ייד, און מען וועט אים מחרים זיין און אויסשליסן פון כלל-ישראל, אָמן!

יעקב פראַנק:

שוין געענדיקט?

צווייטער שמש:

יאָ.

יעקב פראַנק

נעמט אים אַן פאַרן קאָלנער און שלעפט אים צום טיר.

צווייטער שמש

שרייט:

וואָס שלאָגט איר זיך, ר׳ יעקב? מען האָט מיך געשיקט אַהער — בין איך געגאַנגען. וואָס בין איך שולדיק? אַי, שטופט זיך ניט אַזוי! וואָס איז עס פאַר אַ שטופעניש?!

יעקב פראַנק

אין טיר:

עס זאָלן מער צו מיר קיין שמשים ניט קומען! זאָג אָן ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער, אַז זיין שיינע טעכטערל וועט נאָך אויך ביי מיר אין שטוב טאַנצן פאַר דער מטרוניתא. שפּרייזט אַרום אויפגערעגט. עס איז דאָך שוין ניט אויסצוהאַלטן! גייט אַף לינקס.

חיה

גייט צו צו ר׳ אלישען:

טאַטע, דו האָסט זיך געדאַרפט גיין צולייגן. עס איז ניט צו שווער פאַר דיר?

ר׳ אלישע:

אַך, ניין! איך בין דאָ מעיין אין אַ ספר. הפלא ופלא! דו האָסט אַמאָל אין אים אַריינגעקוקט? דאָס איז דער „שערי אורה".

ח י י ה
בייגט זיך אַריבער צום ספר:
וועסט מיר אים געבן, אַז דו וועסט מסיים זיין!

ר׳ א ל י ש ע:
יאָ, יאָ.

חייה גייט אַפּ רעכטס. עס שלאָגט אַרויס פון דער שטוב אַ געזאַנג און אַ שטאַרקע ליכט. עס דערהערט זיך אַ טרויעריק שפילן אויף אַ האַרפע.

ר׳ א ל י ש ע:
און דו, זלמנקע, זיצסט און חלומסט. רעדסט ניט אַרויס אַ וואָרט?

ז ל מ נ ק ע:
יאָ.

ר׳אל י ש ע:
געקומען צו פוס אַזש פון ליטע. מען האָט געמיינט, עס וועט פון דיר אַרויסוואַקסן אַ גדול בישראל, אויב ניט אין נסתר, איז כאָטש אין נגלה. און דו זיצסט, קוקסט און טראַכסט עפּעס. וואָס טראַכסטו דען?

ז ל מ נ ק ע:
גאָרנישט.

ר׳ א ל י ש ע:
גאָרנישט. דאָס איז קיין ענטפער ניט! זעסט, עס קערט זיך איבער אַ וועלט, יידן פון אַלע מדינות זיינען אָנגעקומען — מען איז מיט עפּעס ניט צופרידן. וואָלסטו זיך פאַרטראַכט וועגן דעם, וואָס ווילן דען מיטאַמאָל יידן האָבן? וואָס פעלט זיי דען?

ז ל מ נ ק ע
שווייגט.

ר׳ א ל י ש ע:
ביסט נאָך אַ יונגער מענטש. האָסט זיך געדאַרפט מקרב זיין

צו אַ פּרויענצימער. וואָלסט זיך דערמאָלט אפשר אַ ביסל אָפּגעטשוכעט, אַ ביסל זעעוודיקער געוואָרן. הער זיך איין, זלמנקע, אַ מענטש, וואָס זעט ניט די אמתע וועלט מיט די חושים זיינע, אַ מענטש, וואָס זעט מיט דעם אנפּין אחוריין, מיט די אויסנווייניקסטע אויגן זיינע, נאָר סמאלן אין זיין קיניג־רייך, נאָר שלעכטס, זאָל ער זיך פּאַרטיפן און צוקומען צו דעם אנפּין פּנימיין, צו דער אינעווייניקסטער אויג און ער וועט דערזען אַפילו אונזער וועלט, דער עולם העשיה, אין איר הערלעכקייט. אָבער אַזוי, ווי דער אנפּין פּנימיין, זלמנקע, אַזוי ווי אונזער אינעווייניקסטע אויג באַקומט איר ליכט פון דער העכסטער ליכטיקייט, פון שר״א, וואָס גייט אַרויס פון דער באַהעפטונג פונם אוראַלטן מיט דער מטרוניתא, אַזוי באַקומט אַ מענטש אויף דער וועלט די אינעווייניקסטע אויגן צום זען נאָר דעמאָלט, ווען ער באַהעפט זיך מיט אַן אישה.

זלמנקע:

איך דאַרף ניט קיין אינעווייניקסטע אויגן, עס זיינען גענוג פאַר מיר די אויסנווייניקסטע.

ר׳ אלישע:

וואָס הייסט? ביסט דאָך אַ מענטש! ביסט דאָך געבאָרן געוואָרן ניט קיין שטיין, האָסטו גאָרניט קיין בענקעניש צו גאָט? זעסטו גאָרניט, ווי די מטרוניתא גייט אַרום איבער דער וועלט און הייסט וואַקסן די ביימער, און שפּרייט אויס די נעפּלען איבער די בערג און טאָלן?

זלמנקע:

איך זע ניט.

ר׳ אלישע:

זלמנקע, פילסטו ניט איר, די מאַמען פון אַלע זאַכן, וואָס מיר רוען ביי איר אין שויס און וויגן פון אירע בריסטן? כל אינון דלתתא — מינה ינקין ובה מתברכין והיא איתקרי

אם לכלהו... הערסטו ניט אירע טריט? שמעקסטו ניט אירע געווירצן?

ז ל מ נ ק ע:

איך שמעק ניט.

ר׳ א ל י ש ע:

טאָ צו וואָס ביסטו אַהער געקומען?

ז ל מ נ ק ע:

כ׳האָב אַ טעות געהאַט, ר׳ אלישע, כ׳האָב אַ טעות געהאַט...

יעקב פראַנק אַנגעטאָן טערקיש גייט דורך פון רעכטס אויף לינקס. ביים עפענען די טיר, וואו עס נעפינט זיך דער עולם, רייסט זיך אַרויס אויף דער בינע אַ ווילדער געשריי. עס דערהערט זיך חייהם שטים — זי זינגט לידער פון זוהר, באַגלייט פון אַ האַרפע. ר׳ אלישע, זלמנקע און דער בעש״ט הערן זיך אַנגעשטרענגט צו.

ח י י ה ם ש ט י ם:

וואויל איז דער חלק פון דעם, וואָס קומט זיך אויף מיט דער מטרוניתא, ווען זי גייט אַרויס מקבל פנים זיין דעם מלך צו פאַרברענגען מיט אים.
וואויל איז דער חלק פון דעם, וואָס געפינט זיך ביי דער מטרוניתא, ווען דער מלך טוט אויסשטרעקן זיין רעכטע האַנט צו איר, אויפצונעמען איר.

איך הייב אויף די פליגלען פון פרימאָרגן און כ׳רו אויף די ברעגעס פון ים.

און בעת עס קומט אַרויס דער פרימאָרגן —
די מטרוניתא איז זיך מזדווג מיט דעם מלך און ער שפּרייט אויס זיינע פליגלען איבער איר.
און בעת עס קומט אַרויס דער פרימאָרגן —
עס שטייט אויף דאָס קינד, וואָס זויגט פון דער מוטערס ברוסט און לייטערט זיי, און הייליקט זיי.

ביזטאָג פאַרזאָגט גאָט זיין חסד און ביינאַכט איז זיין לויב־געזאַנג מיט מיר.

אַ ייד

שמעקט אַריין דעם קאָפּ דורכן פענסטער, שמעקט, קוקט זיך אַרום:

האָבן ניט וואוהין דאָס געלט אַהינצוטאָן! יידן שמאַכטן — און דאָ טרינקט מען נאָר בראַנפן, ווי די חזירים... און מען שפּילט פּידל דערצו!... גייט אָפּ שילטנדיק.

ר׳ אלישע:

בראַנפן טרינקט מען דאָ נאָר?! אַ פּוסטאונפּאַסניק אַזאַ!

זלמנקע.

ר׳ אלישע, ווייסט איר ניט, פאָרן פון דאַנען סוחרים קיין בערלין?

ר׳ אלישע:

סוחרים, קיין בערלין? זייער זעלטן, אָבער מען פאָרט. דאָ ניט לאַנג אַוועקגעפאָרן אַ סוחר פון בוסק. וואָסי, וואָס?

זלמנקע:

גלאַט אַזוי.

דער בעש״ט:

ווילסט גיין קיין בערלין לערנען דאָקטעריי? זאָלסט ניט גיין, זלמנקע. מיין עצה־טובה — בלייב אָט־אָדאָ, צווישן יידן. מען דאַרף אָפּוואַרטן.

מיטאַמאָל טוט זיך אַ ריס די טיר פון רעכטס. עס טאַנצן אַריין האַלב־אָנגעטאָנענע יידן און ווייבער באַוועגנדיק ווילד מיט די קערפּערס. יעקב פראַנק, חייה, הוהלע געפינען זיך. צווישן עולם. דער איקראַינער בעל־עגלה האַלט אַ פּאַלקע פון אַגאַנז, טאַנצט אין בייסט הונגעריק פונם פלייש. אַ ייד אין אַ פּעלץ טומלט, רייסט זיך די האָר פון קאָפּ און וויינט. די מלמדים שפּרינגען, ווי די בעק.

יעקב פראַנק:

טאַנצט, שלעפּער, טאַנצט! שטאַרקער! טאַנצט אַרויס די בלאָטע פון די נשמות. העי, וואַרפט אַראָפּ די קאַפּאָטעס! טאַנצט! ר׳ אלישע, זלמנקע, אַהער אין טאַנץ אַריין! מיר וועלן אַזוי אַוועקטאַנצן איבערן יריד! עס איז אונז ניט גוט,

יידן. העי, טאַנצט, שלעפּער, טאַנצט! לויפט צו צום וואָגן און כאַפּט אַראָפּ אַ שווערד. בוקט זיך פאַר מיר!!! שנאָרער, ציט זיך אויס אַלע אויף דער ערד און קושט מיר די פיס! איך בין אייער מלך! געשיקט געוואָרן פון גאָט איך זאָל קיניגן איבער יידן. ציט זיך אויס אויף דער ערד! כאַ, כאַ, כאַ!!!

אַלע ציען זיך אויס אויף דער ערד, אויסער חיה, חוהלע און דער בעש״ט.

יעקב פראַנק:

אומגליקלעכע, זאָגט: איר ווילט האָבן אויף זיך אַ שררה! זאָגט: יידן האָבן שוין לאַנג ניט געהאַט קיין מלך און מיר בענקען נאָך אַ מלך!

אַלע:

מיר ווילן האָבן אויף זיך אַ שררה. יידן האָבן שוין לאַנג ניט געהאַט קיין מלך און מיר בענקען נאָך אַ מלך!

יעקב פראַנק:

און אָט איז זי, חוהלע, מיין טאָכטער, וואָס איז געשיקט געוואָרן צו אייך אויף דעם ווייסן אייזעלע!

אַלע

בוקן זיך פאַר איר:

זי איז געשיקט געוואָרן צו אונז אויפן ווייסן אייזעלע!

יעקב פראַנק:

העי, זאָגט: איר וועט דינען צו מיר! איר וועט זיין מיינע יוונים!

אַלע:

מיר וועלן דינען צו דיר! מיר וועלן זיין דיינע יוונים!

דער ייד אין פעלץ

קושט אים די פיס:

העלף מיר, רבי, מען וואַרפט מיך אַרויס פון פאַקט. געהאַלטן צוואַנציק יאָר דעם פאַקט אין אַרענדע ביי די ראַדזיווילס, איז פאַרביינעפאַרן דאָס טעכטערל זיינע, די דובסל,

אַ קוק געטאָן אויף מיר און געהייסן אַרויסוואַרפן. העלף מיר, הייליקער, לאָז מיר ניט גיין צום גרונט...

יעקב פראַנק:

די דופּסל וועט נאָך ביי דיר פּעטשערעם הייצן, שוטה!

ערשטע יידענע:

גיב מיר אַ קינד, הייליקער האַר, איך קאָן ניט לעבן אָן אַ קינד. איך קאָן ניט אויסהאַלטן מער. גיב מיר אַ קינד!

יעקב פראַנק:

וועסט האָבן אַ צווילינג, יידענע.

ערשטע יידענע:

אַ דאַנק דיר, הייליקער האַר, אַ דאַנק דיר, טייערער מיינער!

דער אוקראַיִנער בעל־עגלה:

איך בין הונגעריק! זאָל מען מיר געבן צום עסן! זאָל מען מיר געבן פינף גענז און אַ ביסל כריין דערצו!

יעקב פראַנק:

גענוג! אויפגעשטאַנען! כאַפּן זיך אַלע אויף פון דער ערד. טאַנצט! נעמט זיך אַרום אין אַ שער! לעבעדיקער! שטאַרקער טאַנצט! שרייט: עס זאָל לעבן אונזער מלך דער סעניאָר סאַנטאַ יעקב פראַנק!

אַלע:

עס זאָל לעבן אונזער מלך דער סעניאָר סאַנטאַ יעקב פראַנק!

יעקב פראַנק:

העי, שלעפּער! טאַנצט! טאַנצט! האָפּערדיקער! ברענט די ערד מיט די פיס!

יעקב פראַנק טאַנצט פאָראויס מיט דעם שווערד איבערן קאָפּ. זיי טאַנצן אַרויס אין דער צווייטער שטוב לינקס. אויפן בינע בלייבט נאָר דער בעש״ט. דורכן פענסטער פאַלט אַריין אַ שטיין, אַ שויב ווערט אויסגעבראָכן. דער בעש״ט גייט צו; הייבט אים אויף און לייגט אים אַוועק אויפן טיש מיט די שרייבגעצייג. חוהלע פירט אַרויס חייהן פאַרן האַנט.

חוודלע
אויפגערעגט:

חייה, טייערע, איך וויל אייך עפעס זאָגן. איך מוז אייך איצטער עפעס זאָגן. פאַלט איר אויפן האַלז. אַך, עס ציטערט מיר עפעס אינם בלוט. וואָס איז עס אַזוינס, האַ? אַ שטילע היילקייט אַ פאַרבטערלעכע... און עס ציט מיר... עס בענקט זיך אַזוי... אַז מען מוז וויינען... עס ווילט זיך וויינען... עס איז ניטאָ פאַר דעם קיין ווערטער... איך האָב ניט פאַר דעם קיין ווערטער... חייה, טייערע!... קושט איר.

חייה:

אָבער ניט איצטער, חוודלע!

חוודלע:

אַך, ניין, ניין! איך קאָן ניט! חייה, הערט, איך האָב אים ליב... אים... זלמנקען! טוליעט זיך צו איר ברוסט.

חייה
גלעט איר איבער די האָר:

אָבער באַרויק זיך, חוודלע, וואָס ביסטו אַזוי אויפגערעגט?

חוודלע:

גייט, חייה, גייט זאָגט עס אים. אַך ניין, זאָגט עס אים ניט, נאָר גייט אַריין און שיקט אים אַרויס אַהער. איך וועל אים אַליין זאָגן. האָט ער, זלמנקע, מיך אויך ליב? ווי מיינט איר, חייה? ער איז אַזאַ שטילינקער און ביי אונז אין שטוב איז אַ ירידי. אונזער שטוב איז די מיאוסטע אין דער וועלט. גייט, נו גייט! ער האָט מיך אויך מסתמא ליב?! האַ?

חייה:

אַוודאי האָט ער דיך ליב, נאַריש קינד! גייט אַפּ.

רעב בעש"ט:

אַ גיהנום איז דאָך דאָ. אַ טערקישער גיהנום. מען האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף הייסע קוילן, אָבער זעט, יידן, מען וועט אַוועקגיין מיטן פייער. אַלע ביז איינעם...

ח ו ו ה ל ע
באַמערקט אים:

וואָס זאָגט איר, ר׳ ייד?

ד ע ר ב ע ש ״ ט:

נאָרנישט.

זלמנקע קומט אַריין, שאַרט זיך אַרום די ווענט, ער ווייסט ניט וואָס אָנהייבן צו ריידן.

ז ל מ נ ק ע:

חייה האָט מיר אַרויסגעשיקט אַהער. געזאָגט, איר דאַרפט מיך האָבן.

ח ו ו ה ל ע:

יאָ, אַ שטילשווייגן. איך האָב געמיינט, כ׳האָב געמיינט, אַז איר ווילט ניט טאַנצן מיט די יידן... דער טאַטע האָט גע-זאָגט, אַז איר ווילט ביי אונז ניט בלייבן... איר ווילט שוין אַוועקגיין ווייטער...

ז ל מ נ ק ע:

כ׳ווייס ניט. איך האָב מיך מיישב געווען. עס איז ניטאָ וואוהין צו גיין.

ח ו ו ה ל ע:

אייך, זלמנקע, געפעלט דאָ ניט ביי אונז?

ז ל מ נ ק ע
שווייגט.

ח ו ו ה ל ע:

פון וואַנען זייט איר געקומען, פון ווייט?

ז ל מ נ ק ע:

פון ווילנע. מען האָט געזאָגט ביי אונז אין דער ישיבה, אַז יעקב פראַנק איז אַ גרויסער למדן. ער האָט אָפּגעפרעגט דעם רמב״ם. איך בין געקומען אַהער. געגאַנגען זעקס וואָכן צופוס. שטיל. איך האָב אויך אָפּגעפרעגט דעם „מורה נבוכים״. געוואָלט לערנען ביי אים...

ח ו ו ה ל ע:

נו? דער טאַטע קאָן ניט?

ז ל מ נ ק ע

שווייגט.

ח ו ו ה ל ע:

ער קאָן טאַקע גאָרנישט, גאָרנישט? זלמנקע, ער קאָן גאָר ניט לערנען?

ז ל מ נ ק ע

שטיל:

ניין. ער איז אַן עם־הארץ.

ח ו ו ה ל ע:

אָבער, זלמנקע, בלייבט דאָ ביי אונז. איר זאָלט ניט אוועקגיין. איר ווילט, וועל איך אייך אויסנייען אַ תפילין־זעקל מיט גאָלד? איר וועט לערנען אין בית־מדרש ניט ביי מיין טאַטן...

עס דערהערט זיך אַ שטאַרקער קלאַפּן אין די טירן. יידן און ווייבער לויפן אַרויס פון לינקס, דרייען זיך אַרום אויף דער בינע, לויפן אַריין אין דער שטוב רעכטס.

אַ י י ד ע נ ע:

וויי! מען האָט אונז אומגליקלעך געמאַכט! מען וועט אונז פאַרשמידן אין קייטן!

ע ר ש ט ע ר מ ל מ ד:

מאיר, ראַטעווע זיך, לאָמיר זיך באַהאַלטן! קריכט אַרונטער אונטערן טיש.

צ ו ו י י ט ע ר מ ל מ ד:

אייזיק, וואו ביסטו? וויי, קום לאָמיר אַרויפקריכן אויפן אויוון!

ביידע קריכן אַרויף אויפן אויוון. די ערשטע יידענע לויפט נאָך זיי. מען ברעכט אויף די טיר פון גאַס. עס קומען אַריין ר' לייב מעדזשיבאָזשער באַגלייט פון צוויי פּוילישע סאָלדאַטן. הינטער אים רייסן זיך אַריין פון גאַס יידן און ווייבער. יעקב פראַנק און חיה קומען אַרויס פון לינקס.

די לייב מעדזשיבאָזשער:

אין הימל איז אונזער עדות, אַז מיר האָבן ניט געוואָלט אָנקומען צו דינים פון מלכות. צוויי שמשים האָבן מיר גע־שיקט און די שלוחי־בית־דין זיינען געטאַדלט געוואָרן אויפן ערגסטן אופן. עוכר ישראל, דו ווילסט אומברענגען דאָס פאָלק! פירסט אַראָפּ יידן פון וועג! טרייבסט זנות בפרהסיה! עס זאָל פאַלן אויף דיין קאָפּ דער חטא פון ירעבם בן נבט און דיין נאָמען זאָל ווערן צו שאַנד ביים כלל־ישראל!

די סאַטאַקעס דערנענטערן זיך צו יעקב פראַנק.

יעקב פראַנק:

ווער וויל אָנרירן מיך, יעקב פראַנק, דעם געבאָרענעם פירשט פון סמירנע? ווער וויל אַרויפליינן אַ האַנט אויף מיר, אויף דעם זון פון שבתי־צבי, דעם געשיקטן פון גאָט, אויף מיר — דעם מלך פון די יידן?!!

פאָרהאַנג פאַלט.

צווייטער אקט

די אייגענע שטוב, וואָס אין ערשטן אַקט. יידן און ווייבער זיצן איינגעטוליעטע אויף די בענק, מאַנכע דרייען זיך אַרום איבערן שטוב מיט טשיקאַווע פנימער. דער בעש״ט זיצט לינקס ביים שולחן מיט דער ליולקע אין מויל, ר׳ אלישע לעבן אים זיצט אויפגערעגט, האַלט אַ ספר אין האַנט, אָבער ער קוקט אויפן עולם. דער עולם רעדט צווישן זיך שטילערהייט. זלמנקע שטייט לעבן אָרון־קודש, פּאַקט איין אין אַ קליין פּעקל די ספרים־לעך זיינע. ביים ספרים־אַלמער אויף אַן אָרט. געשפּרייטן מעפּיכל זיצן נחתדיק די צוויי מלמדים און רויכערן פון איין נאַרגילע, בייטן זיך אַלע ווײַלע מיט דעם משיבֿיק און קוועלן אַן פון תענוג. ביים טיש רעכטס זיצט בהרחבֿהדיק יעקבֿ פראַנק, שרייבט מיט אַ גענוזענעם פעדער אויף אַ גרויסן פּאַפּיר. אין שטוב איז האַלב־טונקל, הגם עס איז האַלבער טאָג.

יעקב פראַנק

אויפגערעגט:

רבנים! אַרייַנגעוואָרפן יידן אין די תפיסות. רבנים מעגן. עס איז ניטאָ קיין משפט אויף זיי. מלכים איבער די יידן, נאָר אָן שליפעס. און איך זאָג — גענוג! אַ סוף צו דער תקיפות פון די ייִדענע יידן... שלמה! רופט מיר אַריין שלמהן! עס ליגן יידן שוין צוועלף מעת־לעת אָן עסנוואַרג. טרפות עסט מען ניט... שלמה קומט אַריין. דו ביסט דאָ? — נעם אָט דעם פאַפיר. און אָט איז געלט — באַזאָרג עסנוואַרג. און זאָלסט אַרייַנקומען למ״ה אין תפיסה אַריין. כאַבאַר, ברודערקע, כאַבאַר יעדערן! די מצווה פון פדיון־שבויים...

ר׳ אלישע:

אָט דאָס, וואָס מען האָט פאַרמסרט דעם בישאָף, אַז רבנים לעסטערן זייער גאָט, איז נאָר אַ האַרבע עבירה... ה״י... נאָר אַ האַרבע עבירה... מען טאָר עס ניט טאָן, ר׳ יעקב.

יעקב פראַנק:

מען מעג. מען מעג. אין מיין תורה שטייט, אַז מען מעג. ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער האָט פאַרשמידט יידן אין קייטן — מעג איך זיי אויסלייזן. שלמה! געבראָטענע עופות זאָלסטו זיי ברענגען אין תפיסה אַריין. און זאָג זיי, אַז דער סעניאָר סאַנטע וועט ניט רוען... ער וועט זיי אויסלייזן... דער סעניאָר סאַנטאַ פאַרלאָזט ניט זיינע אונטערטעניקע... נעם מיט אַ פאָר יידן, זיי זאָלן דיר העלפן. צום טליקן ייד. העי, דו טילנער, דו וועסט מיטגיין מיט שלמהן באַזאָרגן די שבויים.

ד ע ר מ ע ל י ק ע ר י י ד:

טשאַהאָש, באַטקאָ טי מאָי, או מאַניע פּיטאַיעש? קאַלי ניטשאָהאָ ראַזביראַטש ניע מאַהו. קאַב מאַניע וואָלקי סיעלי!

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

וואָס איז דאָס?

ש ל מ ה:

אַ ישובניק פון רייסן. קאָן, נעבעך, קיין יידיש ניט ריידן. פאַרגרעבט געוואָרן אויפן דאָרף. רעדט נאָר גויִיש.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

אַזוי? — נעם אים מיט. אַזוי גאָר — פאַרגרעבט געוואָרן?! נעם אים מיט. און אונטערוועגנס זאָלסטו אים לאָזן אָפּשערן די פאות און דאָס ציגענע בערדל. זאָג אים — ער זאָל פאָרן אַ היים. ניט מל זיין די קינדער. ניט שיקן ווינטער די ווייב אין דער פּראָלעווקע. ווי רופט מען אים?

ש ל מ ה:

יאַק נאַזיוואַ שיען?

ד ע ר מ ע ל י ק ע ר י י ד:

מאָוושאַ זאַסקוויטשעסקי.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

מאָוושאַ! זאָג אים, אַז פון היינט אָן רופט מען אים פּעטריוק! און טייטש אים אויס, דעם גולם, ער זאָל זיך ניט אַרויסגעבן מער פאַר אַ ייד. נעם אים מיט.

ד ע ר ב ע ש " ט:

טרייבט אַריין יידן אין שמד!!

יעקב פראַנק מוט אויף אים אַ בייזן קוק, אָבער ענטפערט ניט.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

און אייך, ר' אלישע, דאַרף איך אויף איין ווייליטשקע האָבן... מבוח אַ שטיקל קבלה. שרייט נאָך שלמהן. דו זאָלסט

איבערגעבן די שבועים, ווי זאָלן זאָגן דעם יהי־רצון פאַר
דעם סעניאָר סאַנטאַ, וועלן זיי געהאָלפן ווערן.

שלמה:

יאָ, שלמה און דער מעליקער ייד גייען אָפּ.

יעקב פראַנק:

זעצט זיך אָט־אָדאָ, ר' אלישע. איר האָט טאַבאַק אין דער
ליולקע? אָט איז טאַבאַק טערקישער.

ר' אלישע:

דאָס איז דאָך אַ האַרבע עבירה... גאָר אַ האַרבע עבירה...
ווי אַזוי טוט מען עס אָפּ אַזאַ זאַך?!... ה"י.

דער בעש"ט:

עס האָט זיך אין אים אויפגעכאַפּט די חיה, אין מורנו
ר' יענקל.

יעקב פראַנק:

ישראלציק, ברענג מיך ניט אַרויס פון געדולד! ישראלציק,
דו האָסט זיך אַוועקגעזעצט ביי מיר אויפן קאָפּ און אין
דער שטיל טאַטשעסטו מיך טאָג און נאַכט.

דער בעש"ט:

און דו מיינסט, אַז עס איז מיר אַ תענוג צו זיצן אָט־אָדאָ
ביי דיר אין דיין בתי־זונות?

יעקב פראַנק:

טאָ וואָס זיצסטו דאָ? וואָס זיצסטו דאָ?

דער בעש"ט:

וואָס זיץ איך דאָ? כ'ווייס... הם... עס איז נאָך מסתמא די
צייט ניט געקומען.

יעקב פראַנק

גייט צו אים צו, קוקט אים אין די אויגן אַריין.

וואָס?

ד ע ר ב ע ש ״ ט

שטייט אויף:

יענקל, איך זאָג עס איז נאָך מסתמא די צייט ניט געקומען. אַז די עפּל זיינען נאָך ניט צייטיק געוואָרן אויף די ביי־מער, — צו וואָס דאַרף מען האָבן דעם גערטענירער?... הם... עס איז דאָ אַזאַ קעלט אין שטוב... גייט צום אויוון. און דער אויוון איז אויך ניט גאַנץ וואַרעם. מילא... מיר וועלן אַרויפקריכן אַ ביסל אָנוואַרעמען זיך.

אַ י י ד:

איין מאָל אין אַ נאָווינע, ר׳ ישראל, כע, כע, כע...

דער בעש״ט קריכט אַרויף אויף דעם אויוון, יעקב פראַנק בלייבט שטיין פאַרטראַכט.

מ אַ ט ע ו ש

קומט אַריין:

עס זיינען אָנגעקומען שלוחים פון מערן און געבראַכט מתנות דעם סעניאָר סאַנטאַ.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק

שווייגט.

מ אַ ט ע ו ש:

עס זיינען אָנגעקומען צוויי הונדערט יידן, ווייבער און קינ־דער פון דעם קאָזאַקן־לאַנד, ליגן אויסגעלייגט פאַרן שטוב מיט דעם האָב און גוטס און וואַרטן מען זאָל זיי אויפנעמען.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק

שווייגט.

מ אַ ט ע ו ש:

ר׳ לייב מעדזשיבאָזשערס טאָכטער איז אַנטלאָפן פון מאַן, געקומען צו פליען אַהער אַ האַלבנאַקעטע...

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

ר׳ לייב מעדזשיבאָזשערס טאָכטער? ר׳ לייב מעדזשיבאָ־זשערס!... שוין! כאַ, כאַ, כאַ! מאַטעוש, הייס אויסרופן

פֿאַר די ייִדן, אַז עס איז היינט יום־טוב. ר׳ לייב מעדזשי־בּאָזשער איז געשלאָגן געוואָרן! ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער, וואָס ליגט ווי אַ חיה אויפֿן פֿעלד, וואָס האַלט די קייטן אין זיינע הענט. הייס אויסרופֿן, אַז דער סעניאָר סאַנטאַ האָט געהאַט דעם ערשטן ניצחון. שרייט צום אייוון. ישׂראלציק, דיך וועל איך באַלד אַרויסוואַרפֿן אויפֿן גאַס. וועסט ביי מיר פֿרירן אין קעלט, ווי אַ געשלאָגענער הונט. געהערטעניערער דו! צו מאַטיוש. טראָג אַרויס בּרויט פֿאַר די ייִדן, מאַך פֿאַר זיי אַ נאַכטלעגער. מאַטיוש גייט אָפּ. און אייך מוז איך איצטער האָבן, ר׳ אלישע, מכּח אַ שטיקל קבּלה...

ר׳ אלישע:

נו וואָס? האַ, נו וואָס?

יעקב פֿראַנק:

זאָגט מיר, ר׳ אלישע, זאָגט מיר, וואָס רעדט זיך דאָרטן אין דעם זוהר הקדוש מכּוח די „דריי״? חיה האָט דאָס אַנומלטן בּיינאַכט געוונגען... אַלע האָבן שוין געשלאָפֿן...

ר׳ אלישע:

וואָסערע דריי, האַ? דו מיינסט אַוודאי מכּח דעם אוראַלטן, די מטרוניתא און דעם קינד, וואָס זויגט פֿון זיין מוטערס בּרוסט?

יעקב פֿראַנק:

נו, יאָ, יאָ.

ר׳ אלישע:

הערסטו, דער אוראַלטער, דער עתּיקא קדישא איז געגליכן צו דער זון, וואָס גייט אויף בּאַגינען, און די מטרוניתא צו דער לבנה אויפֿן הימל. און אַז עס קומט פֿאַר די הזדווגות צווישן דעם מלך און דער מלכּה, ווערט דעמאָלט געבּאָרן אַ נייע נשמה אויף דער וועלט. און אויף דעם זאָגט דער זוהר: נשמתא קדישא מזווגא דמלכּא ומטרוניתא נפקת כּמה גופא דלתתא מדכר ונוקבא.

יעקב פראַנק:

און וואָס איז די מטרוניתא... אַזוי טאַקע אַן אמתע אישה מיט היפטן, מיט ברוסטן... וואָס?

ר' אלישע:

ניין, ניין! חס מלהזכיר, יענקב. וואָס רעדסטו?! ברוסטן האָבן נאָר די נשים אויף דער וועלט, אין דעם עולם העשיה, כדי מרמז צו זיין אויף איר, אויף דער מטרוניתא, וואָס האָט ניט קיין בילד און ניט קיין געשטאַלט.

יעקב פראַנק:

אַזוי?... ווייבער האָבן די ברוסטן נאָר כדי מרמז צו זיין... און די וואָרצעלעך?...

ר' אלישע:

וואָסערע וואָרצעלעך?

יעקב פראַנק:

פאַרשטייט איר מיך, די ווייבערשע ברוסטן האָבן אויך וואָרצעלעך...

ר' אלישע:

אַזוי גאָר?... זע, און איך האָב עס גאָרניט געוואוסט... אין וואָס פאַר אַ ספר האָסטו עס געזען?

יעקב פראַנק:

אין ספר פראַלניק... נו, און ווער איז דער דריטער?

ר' אלישע:

דער דריטער איז דער תינוק שיונק משדי אמו, די נשמה. בעת עס איז זיך מתדבק דער כתר מיט דער תפארת, ווערט געבאָרן מלכות. דאָס איז די ממשות פון דעם עתיקא קדישא אין דער יצירה.

יעקב פראַנק:

דאָס הייסט, אַז עס ווערט געבאָרן אַ זון?

ר׳ א ל י ש ע:

נו, יאָ, מען קאָן אויך זאָגן, אַז פון דער הודוונות ווערט געמאַכט אַ זון, אָבער אַלע דריי זיינען נאָר דער איינציקער גאָט, כולא התקשר בחודא חד.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק

שטייט אויף:

אויב אַזוי איז גוט, ר׳ אלישע. רופט אַריין ר׳ לייב פון נאַדוואָרנע! איר וועט זיך מטריח זיין, ר׳ אלישע, צוגיין אויף אַ רגע מיט ר׳ לייב נאַדוואָרנער צום בישאָף. און טאָמער עס וועט אויסקומען, וועט איר אים העלפן דאָרטן מבאר זיין דעם ענין מכח די „דריי״. ר׳ לייב קומט אַריין. לייב, דו גייסט מיט ר׳ אלישען צום בישאָף, ווי מיר האָבן אָפּגערעדט. פאַרשטאַנען?

ר׳ ל י י ב פ ו ן נ אַ ד ו ו אָ ר נ ע:

יאָ.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

יידן, צדיקים, וועסטו זאָגן, גלייבן באמונה שלמה אין די דריי, ניט אַזוי, ר׳ אלישע?

ר׳ א ל י ש ע:

יאָ, יאָ, אַוודאי!

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

מאַמעוש, טו אָן דעם פעלץ ר׳ אלישען. נו, מיט דער רעכטער פוס!

ר׳ אלישע און ר׳ לייב פון נאַדוואָרנע גייען אָפּ.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק

גייט צו די מלמדים:

און איר, מלמדים, איר זיצט און איר רייכערט אַ נאַרגילע. עס זיינען אָנגעקומען יידן פון דער פרעמד, וואָס גייט איר ניט אַרויס אָפּגעבן שלום? מלמדים איינע!... און אַהיים גיין ווילט איר ניט?

ב י י ד ע מ ל מ ד י ם:

ניין, רבי, אַהיים גיין ווילן מיר ניט.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

אָבער אַזוי רויכערט מען קיין נאַרגילעס ניט, ליבינקע. מען נעמט אַרונטער די פּיס אונטער זיך... פאַרבויגט זיי די פּיס, אָט אַזוי... און מען בויגט זיך איבער אַ ביסל אָן אַ זייט, ווי די אמתע טערקן.

ב י י ד ע מ ל מ ד י ם:

כע, כע, כע! ווי די אמתע טערקן.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

יאָ, יאָ, ווי די אמתע טערקן.

ח י י ה

קומט אַריין:

וואו איז דער טאַטע? איז ער ניט געווען דאָ אין שטוב?

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

ער איז ערגעץ צוגעגאַנגען מיט לייב נאַדוואָרנער... צום בישאָף.

ח י י ה:

צום בישאָף?

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

עס האָט געשיקט דער בישאָף בעטן מען זאָל אים דער-קלערן אַ בלעטל זוהר. נו, האָט ער זיך שוין געמוזט מטריח זיין... ר׳ אלישע... מען קאָן דאָך ניט אָפּזאָגן.

ח י י ה:

עס איז אָבער אַזאַ קעלט. און אין שטאָט איז אומרויק. ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער האָט אויסגערופן אַ תענית.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

צוליב דער מאַכטער?

ח י י ה:

צוליב די גזרות, יעקב, דו האָסט צופּיל געבויט אויף דעם בּישאָף. איך וויל דיך נאָר וואָרענען.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

זיי רויק, חיה. זיין דורכלויכטיקע הייליקייט דעמבאָווסקי וועט זיין בּישאָף אויף אייביק. ער וועט זיך אין דעם עלטערן, כאַ, כאַ, כאַ!...

ד ע ר א ו ק ר אַ י נ ע ר ב ע ל-ע ג ל ה

לויפט אַריין פון גאַס, שרייט:

יידן, פּאַקט זיך! וואו איז מיין זעקל? וויי, וואו איז מיין זעקל? ווער האָט אַרויסגענומען מיינע נייע שטיוול? וואו איז מיין מיזליק? שטייט ניט ווי ליימענע גולמים!

אַלע לויפן, כאַפּן זיך צו די פּעקלעך.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק

נעמט אים אָן פאַר דעם קאָלנער:

יוואָס איז!

ד ע ר א ו ק ר אַ י נ ע ר ב ע ל-ע ג ל ה:

לאָזט אָפּ, העי, לאָזט אָפּ! איך וועל אייך באַלד דערלאַנגען מיט עפּעס איבערן מוח!

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

וואָס איז? מען פרעגט ביי דיר, וואָס איז?

ד ע ר א ו ק ר אַ י נ ע ר ב ע ל-ע ג ל ה:

דער בּישאָף... ימח שמו... געהייסן אויסקוילן אַלע יידן. אַלעמען... ניט איבערלאָזן קיינעם אויף אַ רפואה. יעקב פראַנק לאָזט אים אָפּ. וואו איז דער בייטש מיינער? אַוועקגעשטעלט אָט דאָ אין ווינקל דעם בייטש... אַנגעטראָפן דעם רבס אַ שמש, ער גייט אויך אַהער אָנזאָגן די גוטע בשורה.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

לייגט אַוועק די פּעקלעך, דראַניצעס. קיינער וועט אייך ניט

קוילן, קיינער ניט! אַט די זיינען עס די אויסדערוויילטע, דער בחיר, צו וועמען איך בין געשיקט געוואָרן. שלעפּער, פאַרוואָס בין איך געבאָרן געוואָרן צווישן אייך?

אַלע צעלייגן זיך אין די ווינקעלעך. יעקב פראַנק גייט אום אויפגערעגט.

יעקב פראַנק:

עס האָט זיך ערשט אָנגעהויבן דער שטרייט. מען גייט אַרום אויף דעם שאַרף פון אַ שווערד. ס'האָט זיך אַ טרייסל געטאָן איינמאָל פאַר אַלע מאָל דער באַרג. רבנים נעמען ציטערן ווי די בלעטער... און זיי, די שנאָרער, כאַפּן זיך צו די פּעקלעך... איך דאַרף האָבן חייל... עס זאָלן שטיין יידן מיט די ביקסן אין די הענט און שיסן אַפילו אין דעם אייגענעם טאַטן... וואוהין וועט איר לויפן? וואו האָט איר אַן אָרט אויף דער וועלט, אומגליקלעכע!

ערשטער מלמד:

אַ בעל-עגלה בלייבט אַ בעל-עגלה. מען האָט שוין געמיינט, אַז די וועלט איז אונטערגעגאַנגען.

דער ייד אין פּעלץ:

טאַר אַ געשרייען! געריוועט ווי אַ גוי!... ווי מיינט איר, רבי, וועט מען טאַקע ניט קוילן קיין יידן?

יעקב פראַנק:

ניין. געזאָגט אייך איינמאָל, אַז ניט!!!

ערשטער שמש

קומט אַריין:

הרב הגאון ר' לייב מעדזשיבאָזשער און די דיינים זיצן אין בית-דין-שטיבל, זיינען זיך מיישב וועגן די גזרות, וואָס זיינען אָנגעקומען אויף יידן צוליב די רציחות פון יעקב פראַנק. זיי האָבן אים פאַרבעטן אויף אַ דין-תורה — ער זאָל זאָגן וואָס ער וויל און וואָס ער האָט צו יידן.

יעקב פראַנק:

אַזוי?... האָט מען שוין געלאָזט פאַרבעטן יעקב פראַנק צו

זיך אויף אַ דין=תּורה?!... איבערגעבעטן זיך... הער, שמש, וואָס דערציילט מען עפּעס, אַז די טאָכטער פון ר' לייב מעדזשיבאָזשער איז אַנטלאָפן צו יעקב פראַנק? האַ, איז עס טאַקע אמת?... נו, טייערער, גיי גיב איבער דעם בית=דין=צדק, אַז אויב ער, הרב הגאון ר' לייב מעדזשיבאָזשער, וויל זיך דורכריידן מיט מיר, ווייסט ער וואו איך וואוין. מיין שטוב שטייט מיט איין זייט צום שול=הויף און מיט דעם אַנדער זייט צום מאַרק, און איז אָפן פאַר אַלעמען, פאַר יעדערן... גיי, טייערער, גיי, קענסט שוין גיין! שמש אָפּ.

ח י י ה:

עס ברעכט זיך די וואַנט.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

ער האָט זיך שוין איבערגעבעטן... ר' לייב מעדזשיבאָזשער האָט זיך שוין איבערגעבעטן... ער וויל שלום.

ז ל מ נ ק ע

גייט צו מיט דעם פּעקל אויף די פּלייצעס:

נעקומען, רבי, זיך זעגענען. איך קלייב זיך שוין היינט אַרויס אין וועג.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

גייסטו שוין אַוועק, זלמנקע. עס איז דיר ביי אונז ניט געפעלן געוואָרן. און חוזהלען האָסטו געזאָגט, אַז איר מאַמע איז אַן עם=הארץ. ער קאָן גאָרניט לערנען?

ז ל מ נ ק ע

שווייגט.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

נו יאָ, נו יאָ... יעקב פראַנק איז אַ פּראָסטאַק. ער האָט וויכטיקערע זאַכן, ווי צו לערנען תּורה... אָבער דו האָסט דאָך מיר געקאָנט זאָגן, וואָס דו האָסט אויפן האַרצן, זלמנקע?

ז ל מ נ ק ע

שווייגט.

יעקב פראַנק:

וואָס שווייגסטו, האַ?

זלמנקע:

אַז איר וועט ניט פאַרשטיין, רבי?

יעקב פראַנק:

אַזוי... ברוך שפינאָזע מיינער. איך וועל דיך ניט פאַרשטיין... אָבער אַט זיינען דאָך דאָ אין שטוב מענטשן, וואָס וואָלטן דיך יאָ פאַרשטאַנען. אָט שטייט דערביי חיה — נעם דערקלער איר, וואָס האָסטו אויסגעטראַכט... דו גלייבסט ניט אין גאָט, וואָס?

זלמנקע

שווייגט.

יעקב פראַנק:

האַ, דו גלויבסט ניט אין גאָט?

זלמנקע:

ניין.

יעקב פראַנק:

אַזוי, זלמנקע, ביסטו מיר פון די דאָזיקע בחורימלעך! אַזוי... איך וואָלט דיך געמאַכט פאַר אַ מאַרשעלעק, ווען דו בלייבסט איבער צווישן אָט=אָ=די שלעפּער.

חיה:

אָבער פאַרוואָס גייסטו ניט אַריין צו חוהלען זעגענען זיך? זי האָט דאָך אויסגענייט פאַר דיר אַ תפילין=זעקל, זלמנקע.

זלמנקע:

איך האָב זיך עס טאַקע געקליבן אַריינצוגיין.

חיה:

נו, טאָ קום מיט מיר. מיר וועלן זיך זעגענען. און אויף הוצאות, זלמנקע, האָסטו דאָך אויך ניט?

חייה און זלמנקע גייען אַפּ לינקס. יעקב פראַנק גייט צו צום פענסטער, קוקט אַרויס אויף דרויסן, שפּאַנט אום אַ פּאָר מאָל איבערן שטוב פאַרטראַכט און גייט אַפּ נאָך זיי.

ע ר ש ט ע ר   י י ד :

אַן אַפּיקורס אַ יונג. צו וואָס יידן זיינען שוין געקומען!...
אַמאָליקע יאָרן וואָלט מען אַזוינע חברה=לייט דורס געווען.

צ ו ו י י ט ע ר   י י ד :

הייַנטיקע צייטן... הפקרות... קינדער הערן ניט, וואָס די טאַטעס זאָגן...

ד ר י ט ע ר   י י ד :

אַי, קיינער איז ניט בעסער, ר׳ ייד... אַ שטילשווייגן.

ד ע ר   ב ע ש " ט

פון אויוון מיט אַ ניגון פון תהילים:

נאָט, איך בין פאַרטייעט געוואָרן אין פּיין און מיין נשמה
וויינט צו דיר.
די שטילע פרייד פון דיין דאָרך באַלייכט אָרעמע און עלנטע.
עס בעטן צו דיר מענטשן פון די בוידימער, פון הינטער די
אויוונס אויף אַ פראָסטער שפּראַך.
גאָט, די תפילות, וויַם פליען צו דיר, ווי גרויע פויגל,
ווערן פאַרפראָרן אין קעלט און שניי.
זע, איך בין שוין געוואָרן, ווי אַ קאָרטש אַליין אין פעלד,
ווי אַ פאַרשפעטיקטער פייגל אין וואַלד.
בלייבט שטיל.

ע ר ש ט ע ר   י י ד :

גילדערנע ווערטער!

צ ו ו י י ט ע ר   י י ד :

אָט ער איז נאָך דער איינציקער ערלעכער ייד, וואָס איז איבערגעבליבן אויף דער וועלט.

ד ר י ט ע ר   י י ד :

הייַנט זיינע קמיעות, זיינע אָפּשפּרעכענישן!... וואָס ווייסט איר?... ער איז אַ מוראדיקער בעל=מופת!...

פ ע ר ט ע ר   י י ד:

ר' ישראל איז נאָך ניט נתגלה געוואָרן... אָט וואָס!... און אז ער וועט בע"ה נתגלה ווערן, וועט מען קענען אָפּעטעמען און מען וועט טאַקע האָבן פרנסה מיט אַ פולער האַנט.

ד ע ר   ב ע ש " ט

פון אויווען:

תפילה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו...

די יידן זאָגן אים נאָך, מאַנכע בינדן אויף די פּעקלעך און נעמען אַרויס די תהילימס.

אַ ל ע:

תפילה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו.

ד ע ר   ב ע ש " ט:

ה' שמעה תפילתי ושועתי אליך תבא...

אַ ל ע:

ה' שמעה תפילתי ושועתי אליך תבא.

ד ע ר   ב ע ש " ט:

אל תסתר פניך ממני, ביום צר לי הטה אלי אזנך, ביום אקרא מהר ענני...

אַ ל ע:

אל תסתר פניך ממני, ביום צר לי הטה אלי אזנך, ביום אקרא מהר ענני.

בשעת דער בעש"ט הערט אויף פאָרצוזאָגן דעם תהילים, בלייבן די יידן אַ לענגערע צייט זיצן שטיל, מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ. אַ ייד קומט אָן פון נאָס.

ד ע ר   י י ד:

סאַר אַ מהומה אין שטאָט. די געשרייען דערגרייכן עד לב השמים. די בתי=מדרשים זיינען פול. מען וויינט... מען זאָגט תהילים... און אַלץ צוליב דעם בישאָף, ימח שמו, — נייע גזירות אויף יידן. און שטאָט זאָגט, אַז שולדיק אין דעם איז, רחמנא=לצלן, ר' יעקב פראַנק.

ד ע ר   י י ד   א י ן   פ ע ל ץ:

אָט ווייס איך וואָס! מען איז זיך מתקנא אין דער עשירות זיינער, און, בכלל, וואָס ער איז דער גרויסער מענטש, דער גרויסער געביטער.

צ ו ו י י ט ע ר   י י ד:

זאָל זיך נאָר אַזאַ מין צורר היהודים ניט נעמען אויך צו אונזערע יידן!

ד ר י ט ע ר   י י ד:

שוטה! פאַר אונז שטייען דאָך די גדולי מלכות! עס ציטערן דאָך פאַר א י ם די גרעסטע שררות אין דער וועלט. דו מיינסט ער איז אַבי ווער?

פ ע ר ט ע ר   י י ד:

אַז מען פירט אַזאַ ראָלע, מסתמא ליגט דאָך עפּעס אין דעם!

זלמנקע און חוהלע קומען אַרויס פון לינקס, זלמנקע שוין אַן דעם פעקל אויף די פּלייצעס.

ח ו ו ה ל ע:

אָט־אָ־דאָ האָב איך עס אַוועקגעלייגט. אין אַלמער. נעמיינט, איר וועט גיין נעמען אַ ספר, וועט איר געפינען דעם תפילין־זעקל אָנגעגרייט. כ׳האָב אים אויסגענייט מיט גאָלד אויף טונקל־רויטן סאַמעט, קוים געפונען אַזאַ מין גאָלד. נעמט אַרויס דעם תפילין־זעקל.

ז ל מ נ ק ע:

טאַקע זייער שיין. אַדאַנק אייך, חוהלע, וואָס איר האָט זיך פאַר מיר מטריח געווען. טאַקע זייער שיין!

ח ו ו ה ל ע:

הערט, זלמנקע, און אויב איר קאָנט דאָ ניט בלייבן —— הערט, אויב איר קאָנט טאַקע דאָ ניט בלייבן, וועל איך מיט אייך צוזאַמען מיטגיין. וואָס, האָ? ניין, אייך וועט זיין ניט שווער מיט מיר צו גיין!... און מיר געפעלט אויך ניט אונזער שטוב, זלמנקע... פריטאָג־צו־נאַכט בענטשט מען

ביי אונז קיין ליבט ניט. שבת איז אַזוי, ווי אינדערוואָכן...
און דער טאַטע איז ניט אַזוי, ווי אַלע יידן... איך וועל מיט
אייך מיטגיין! זלמנקע?!

זלמנקע:

פאַרוואָס זאָלט איר מיט מיר גיין, חוהלע, עס וועט אייך
אויסקומען צו ליידן אונטערוועגנס.

חוהלע:

ניין, עס וועט מיר ניט אויסקומען צו ליידן. זלמנקע, עס
וועט מיר ניט אויסקומען צו ליידן, זלמנקע! פאַלט אים אויפן
האַלז. איך האָב אייך אַזוי ליב! גייט ניט אַוועק פון דאַנען!
אָדער מיר וועלן גיין צוזאַמען — — — שטיל. זלמנקע,
איך וויל ווערן אייער כלה!...

זלמנקע:

און איך האָב אייך אויך ליב...

עס עפנט זיך ברייט די גאַס-טיר און ס'קומען אַריין ר' לייב מעדזשיבאָ-
זשער מיט די צוויי שמשים. אַלע יידן שטייען אויף פון די ערטער, מען
בלייבט מיט גרויס כבוד שטיין פאַר ר' לייבן. ר' לייב קוקט אויף זלמנ-
קען און חוהלען, וואָס גייען אָפּ איבערגעשראָקן. אַ ייד טראָגט צו ר' לייב
מעדזשיבאָזשער אַ בענקל.

אַ ייד:

זעצט זיך, רבי!

ר' לייב ענטפערט ניט, בלייבט שטיין, ווי אויסגעגאָסן פון שטאָל. עס
קומען אַריין יעקב פראַנק און חיה. ר' ליב מעדזשיבאָזשער און יעקב
פראַנק קוקן איינע אויף אַנדערע, די אַנטקעגן אויס קומען, קוקן זיך שאַרף אָן.

ר' לייב מעדזשיבאָזשער:

איך בין געקומען פרעגן, וואָס האָסטו צו יידן?

יעקב פראַנק:

איך האָב גאָרנישט צו יידן, ר' לייב מעדזשיבאָזשער.

ר' לייב מעדזשיבאָזשער:

טאָ וואָס ווילסטו?

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

וואָס וויל איך? איר פרעגט, וואָס וויל איך, האַ? איך וויל אָנהייבן צוריק פון אָנהייב. עס איז ניטאָ קיין תורה, ניטאָ קיין רבנים. ר׳ לייב מעדזשיבאָזער קיינגט ניט אויף יידן.

ר׳ ל י י ב מ ע ד ז ש י ב אָ ז ש ע ר:

אין דער תורה שטייט לא תרצח און דו הייסט טויטן, אין דער תורה שטייט לא תנאף און דו האָסט געמאַכט פון דיין שטוב אַ בתי־זונות?!

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

און ר׳ לייב מעדזשיבאָזשערס טאָכטער איז געקומען צו לויפן אַהער צו מיר אין דעם בתי־זונות?!

ר׳ ל י י ב מ ע ד ז ש י ב אָ ז ש ע ר:

דו, איך בין ניט געקומען צו דיר ריידן וועגן מיין טאָכטער!!! אַ שטילשווייגן. כלל־ישראל שטייט אין אַ סכנה. תלמידי־חכמים האָבן געבויט טויזנטער יאָרן — קומסטו חרוב מאַכן. מיר האָבן געשאַפן אַ לאַנד, אויפגעשטעלט אַ בית־המקדש, — יידן זאָלן האָבן וואו דעם קאָפּ אַוועקצולייגן. און דו, עוכר ישראל, קומסט אַריין אין קדשי־קדשים, טרעטסט די הייליקייטן מיט די פיס, לעסטערסט גאָט און די תורה. מיר האָבן אָנגעטאָן קייטן אויפן פאָלק ער זאָל ניט צעפאַלן ווערן און דו, ירעבם בן נבט, גראָבסט אונטער דאָס הויז, אין וועלכער מיר וואוינען. פירסט בלינדערהייט יידן צום אונטערגאַנג.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

מיר ווילן ניט קיין קייטן! ניין, ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער, מיר ווילן ניט קיין קייטן. מיר זיינען דערשטיקט געוואָרן אונטער דער תורה... גענוג!

ר׳ ל י י ב מ ע ד ז ש י ב אָ ז ש ע ר

האַקט אים איבער:

עוכר ישראל, דו פירסט יידן צום אונטערגאַנג!

יעקב פראַנק:

איז וואָס, האַ? איז וואָס?! עס וועלן ניט זיין קיין יידן אויף דער וועלט? קיינער וועט זיי ניט באַוויינען. צו וואָס דאַרף מען האָבן יידן אויף דער וועלט?... צום עולם. קומט אַהער, פירשטן, קומט אַהער נעענטער... אַ דאנה אייך, אַז דאָס וואָלטן געווען טערקן? וואָס וואָלט אייך געאַרט, אַז דאָס וואָלטן געווען פוילישע שליאַכטעס?...

ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער:

יידן זיינען באַשאַפן געוואָרן צוליב דער תורה.

חייה:

און צוליב וועמען איז באַשאַפן געוואָרן די תורה?

ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער

קוקט ניט אויף איר:

קול באשה ערוה. איך רייד ניט מיט אַן אישה.

חייה:

ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער רעדט ניט מיט אַן אישה. ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער גייט נאָר מיט אַן אישה שלאָפן. אין אשה אלא לבנים. ער האָט געהאַט דריי טעכטער און פיר זין... שווייגעוודיק... שטומערהייט... ניט אַרויסגערעדט קיין וואָרט... אָבער אין דער תורה שטייט געשריבן, אַז אַן אישה האָט אויך אַ האַרץ, און דאָס האַרץ מאָנט, וויינט, און דאָס האַרץ צאַפּלט זיך: רייד מיט מיר! איך האָב דיך געטראָגן אונ־טער מיין האַרצן, דער צונג ביי דיר אין מויל איז פון מיין בלוט: רייד מיט מיר!... מען האָט אונז צוזאַמען אַרויס־געטריבן פון גן־עדן, צוזאַמען געשטאַנען אונטער דעם באַרג־סיני, פאַרוואָס האָסטו די תורה צוגענומען נאָר פאַר זיך?!... עס זיצט די אישה מיט דיר אונטער איין דאַך, ליגט מיט דיר אין איין בעט, רעדט מיט דיר אויף איין שפּראַך, איר שטאַרבט ביידע מיט איין טויט — און די תורה האָסטו צוגענומען נאָר פאַר זיך... אָבער ווייבער דאַרפן ניט אייער

תורה. ניין, ווייבער גלויבן ניט אין אייער גאָט... יהוה האָט זיך מיט אייך מתדבק געווען אין משכב זכור. עס נייט אַרום אַ זכר אַ גאָט אין אייערע היכלות... אָבער אונזער תורה זינגען מיר... אָבער אונזער תורה שפּילן מיר... אויף די פליגלען טראָגט דער הייליקער מלך די מטרוניתא... עס באַהעפטן זיך וועלטן מיט וועלטן... ס׳פלייצט דאָס ליכט פון דער שכינה איבער אדם און חווה אין די עשר ספירות... זינגט צום כתר!... טאַנצט פאַר דער תפארת!... פאַלט אויפן פנים פאַר דער שטים פון קודשא=בריך=הוא... קדוש, קדוש, קדוש ה׳ צבאות מלא כל הארץ כבודו!...

יעקב פראַנק:
נקמה! יידן ווילן נעמען נקמה! די ביינער פון באַגראָבענע דורות שרייען פון דער ערד: רבנים האָבן פאַרגאָסן אונזער בלוט, — צוגענומען ביי אונז די וועלט און געגעבן אָנשטאָט דעם די תורה. יידן קומען אָן פון אַלע מדינות, זיי האָבן קיין אָרט ניט אויף דער ערד... העלף אונז! — שרייען זיי צו מיר — דו קאָנסט אומגיין מיט אַ שווערד אין האַנט, פאַרטרייב די רבנים פון אונזער לעבן און נעם אונז איין צוריק די וועלט.

ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער:
דו! רבנים שרעקט מען ניט מיט אַ שווערד. רבנים שרעקט מען ניט מיט נקמה. יידן ווערן פאַרברענט מיט „אחד" אויף די ליפּן און שווייגן, שווייגן... עס איז ניטאָ פאַר יידן קיין אָרט אויף דער וועלט. רבנים האָבן זיי באַזעצט אין דער תורה. עס שלאָגן קוואַלן אין איר, עס בליען פעלדער, גרינ=טע וועלדער און אַן אויסדערוויילט פאָלק לעבט אין איר — יידן. ווי צו דעם, וואָס ווער זאָגן, אַז די וועלט איז ניט קיין חלום — ער האָט זיך מתחייב געווען אין זיין לעבן. ווי צו דעם, וואָס ווער אָנווייזן אַ יידן אויף אַ בוים אין פעלד, — ער ברענגט דאָס פאָלק ישראל צום אונטערגאַנג. גאָט רוט אין דער תורה.

דער בעש"ט

פון אויוון, שרייט:

אַ=אַ=אַי!! ר' לייב מעדזשיבאָזשער לעסטערט גאָט! ר' לייב מעדזשיבאָזשער איז אַ כופר בעיקר!... שפּרינגט אַראָפּ פון אויווען, לויפט צו אַן איינגערענטער צו ר' לייב מעדזשיבאָזשער. וואו ליגט די תורה? — אַט=אַ=דאָ אין אַלמער?... און גאָט רוט נאָר אַט=אַ=דאָ אין אַלמער, אין דער תורה? האַ?... און אַז אַ פויגל זינגט, איז עס ניט גאָט?!... און אַז עס צעווייינט זיך פּלוצים דאָס האַרץ צו אים, צו אים, וואָס קוועלט אַרויס פון אומעטום, וואָס לייכט אַרויס מיט פרייד פון אונז, פון אונז — איז עס אַלץ ניט גאָט?... און אַז אַ וואָלף וויינט ביינאַכט אויף די פעלדער, איז עס ניט גאָט?... לויפט אַרום צעטומלט איבערן שטוב. יידן, איך בין געווען אַ פּראָסטער מענטש, אַ ליימען=גרעבער... איך בין געלעגן באַגינען אויף די בערג... עס האָט געשאַריעט אויף טאָג און איך האָב געהערט, ווי גאָט איז אַרומגעגאַנגען איבער די בערג... ער איז אַרומגעשוואומען אין די נעפּלען... הערט, הערט... און אַז עס האָט זיך אַרויסגעוויזן אַ רויטער קאַנט פון דער זריחה, אַראָפּגעגאָסן זיך, ווי אַ ביסל בלוט פון הימל — האָט צו אים גענומען זינגען די גאַנצע וועלט... איך בין צוגעפאַלן צו דער ערד, כ'האָב אויסגעשטרעקט די הענט צו אים, כ'האָב געוויינט צו אים פון פרייד און געקושט די ערד — די ברעגעס פון זיין קלייד... יידן, איך בין געווען אַ ליימען=גרעבער... איך בין געלעגן אין די גריבער צווישן די בערג און צוגעהערט, וואָס טראַכט די ערד, וואָס טראַכטן די בערג... עס איז דאָ אַ רעיון אין דער וועלט, אַ רעיון, וואָס ווערט אָנגעצונדן אומעטום... ניין, ר' לייב מעדזשיבאָזשער איז אַ כופר בעיקר... עס איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט, יידן!...

ר' לייב מעדזשיבאָזשער:

די וועלט ליגט אין דער תורה.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

און וואָס ווילסטו, ישראלציק?

ד ע ר ב ע ש "ט

קירעווערט זיך אויס צו אים, קוקט אויף אים בייז:

נואָף! דו האָסט אומגעבראַכט טויזנטער יידן!... וועסט פאַר־טריבן ווערן פון כלל־ישראל און דיין נאָמען וועט בלייבן צו שאַנד לדורי־דורות. א י ך ר י י ד עס צו דיר, איך — ישראל בעל־שם־טוב!... ווי, וואָס האָב איך געטאָן!!!...

דער בעש"ט גייט האַסטיק צום טיר. דער עולם לאָזט אים אָפּ מאַרזיכטיק דעם וועג, מאַכנע פאַרגזיגן זיך פאַר אים. טרעטן אָפּ אויף הינטערווייליכט. אַ פּאָר יידן כאַפּן די פּעקלעך און לויפן אים נאָך.

אַ י י ד:

ער איז נתגלה געוואָרן!...

יעקב פראַנק וואַרפט אַרויס דעם יידן דורכן טיר. שפּרייזט אַרום שוויי־גענדיק אין אויפגערעגט איבערן שטוב.

ר' ל י י ב מ ע ד ז ש י ב אָ ז ש ע ר:

דו האָסט פאַרמסרט יידן! רבנים דאַרפן באַשיצן די תורה פאַר גלחים, אָבער מיר קענען ניט די שפּראַך פון לאַנד. דו האָסט געוואונען דעם בישאָף פאַר דיין שאַנד דורך שקרים און פאַלשע רייד. עס באַקלאָגט די תורה אירע לעסטערער פאַר גאָט... ווי צו דיר, עוכר ישראל!! פאַלש־קייט ליגט אונטער דיין צונג. האָסט איבערגעגעבן די גלחים, אַז דו ביסט אונטערטעניק דעם יוזל... דו גלויבסט אין יוזל!... פאַלש זיינען די רייד דיינע, אין שמוץ וואַלגערט זיך דיין נשמה!

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

האַ, פאַלשקייט ליגט אונטער מיין צונג?! פאַלש זיינען די רייד מיינע... איך גלויב ניט אין יוזל?! האַ, וואָס?... איך?... איך גלויב! ר' לייב מעדזשיבאָזשער, איך גלויב!! אַ הייליקער קריסט... ישו איז מיין גאָט!... נאָר ישו!...

זעט, זעט ווי איך צלם זיך... צלמט זיך. אויצאַ אי סינאַ אי דוכאַ שוויעגטעגאַ!... שרייט צו די יידן. צלמט זיך!! דער סעניאָר סאַנטאַ הייסט זיך צלמען. עס וועלן אָפּגערייניקט ווערן אייערע נשמות... ר' ליב מעדזשיבאָזשער זאָגט, אַז אין שמוץ וואַלגערן זיך אייערע נשמות. צלמט זיך!! איך וועל אייך אָ ט = אָ = ד אָ אַ וועקטויטן, צלמט זיך!!!

אַלע אויסער חייהן צלמען זיך.

אַ ל ע:

אויצאַ אי סינאַ אי דוכאַ שוויעגטעגאַ, אַמען!

דער אוקראַינער בעל=עגלה

צלמט זיך:

רבנים זייט איר? — פורמאַנעס זייט איר! מיר וועלן נאָך עסן חזיר אום שבת... אָט וואָס!... מיר וועלן אייך נאָך ווייזן!

ר' ליב מעדזשיבאָזשער

האַלט ביים אומפאַלן:

גיט מיר אַ ביסל וואַסער...

ערשטער שמש ברענגט אים וואַסער. עס לויפט אַריין ר' לייב פון נאַדוואָרנע בלאַס, אָן אַ היטל, מיט אַ צעשויבערטן קאָפּ.

ח י י ה:

וואָס איז?! וואָס איז געשען?...

ר' ל י י ב פ ו ן נ אַ ד ו ו אָ ר נ ע:

דער בישאָף איז פלוצלונג געשטאָרבן.

ח י י ה:

און וואו איז דער טאַטע?

ר' ל י י ב פ ו ן נ אַ ד ו ו אָ ר נ ע

שווייגט.

ח י י ה:

וואו איז דער טאַטע?... וואָס איז געשען?... וואָס איז געשען?... דערציילט!...

ר' ל י י ב פ ו ן נ אַ ד ו ו אָ ר נ ע:

מיר זיינען געזעסן ביים בישאָף, דערקלערט אים אַ בלעטל אין זוהר. עס איז אים מיטאַמאָל שלעכט געוואָרן. ער האָט זיך אַריבערגעבויגן אויפן שטול, און איז געבליבן אַזוי ליגן — טויט! מען האָט אונז באַשולדיקט. בעת מיר זיינען אַרוים... זיינען אונז באַפאַלן די פויערים פון מאַרק...

ח י י ה:

נו?... נו?... און וואו איז דער טאַטע?...

ר' ל י י ב פ ו ן נ אַ ד ו ו אָ ר נ ע:

ר' אלישע שור איז דערהרגעט געוואָרן...

ח י י ה

פאַלט אַראָפ אויפן בענקל:

דערהרגעט?!!

ר' ל י י ב מ ע ד ז ש י ב אָ ז ש ע ר:

גאָט נעמט נקמה פאַר דער תורה. קומט, שמשים! דער בישאָף איז טויט... און אַ תלמיד-חכם, וואָס איז זיך ניט נוקם ונוטר, ווי אַ שלאַנג, איז קיין תלמיד-חכם ניט.

פ אָ ר ה אַ נ ג פ אַ ל ט.

דריטער אַקט

אַ שול-הויף. אין הינטערגרונט אַן אַכסניה מיט
פאַרציימיקע אַריבערגעוואָרפענע דעכער, היל-
צערנע ווילן אין אַ גרויסער גאַניק, וואָס זעט
אויס ווי אַ טעראַסע. לינקס ביי דער ראַמפּע אַן
אַלטע שול, נעענטער צום הינטערגרונט וואוין-
שטיבער אין אַ צווייטע שול, וואָס שטייט פאַר-
שלאָסן. צווישן ביידע שולן פירט אַ גאַס אין
שטעטל אַריין. רעכטס אַ זייטיקע וואַנט פון יעקב
פראַנקס שטוב, וואָס גייט אַרויס צום מאַרק, די
צוויי פענסטער פון שטוב זיינען אויסגעבראָכן.
טיפער צום הינטערגרונט — וואוין-שטיבער. צווישן
יעקב פראַנקס שטוב און די הייזער פירט דער
וועג צום מאַרק. תחילת-נאַכט. אויף דעם גאַניק
זיצט דער בעש"ט מיט זיינע תלמידים, ווי פאַר-
זונקען אין שלאָף. רעכטס אויף דער ערד ליגן
יעקב פראַנקס אַנהענגער מיט די פעקלעך צו-
קאָפּנס. חיה זיצט העכער פון אַלעמען, ר' לייב
מעזשיבאָזשערס טאָכטער — לעבן איר, איינ-
געוויקלט אין אַ פאַטשיילע. שטיל. די לאַמטער-
נעס ביי די שולן זיינען ניט אָנגעצונדן.

ערשטער חסיד:

רבי, צייט מעריב דאַווגען. עס האָבן זיך שוין באַוויזן שטערן אין הימל.

דער בעש"ט

שווייגט.

צווייטער חסיד

וועקט אים:

רבי, רבי, איר שלאָפט?

דער בעש"ט:

ניין, ברוך, איך דרעמל.

ערשטער חסיד:

צייט מעריב דאַווגען. אַ שטילשווייגן.

דער בעש"ט:

הם... אַנומלטן בין איך געגאַנגען אין פעלד, האָב איך גע־הערט אַ בת־קול, וואָס האָט געברומט ווי אַ טויב. איך בין אומגעגאַנגען און געזוכט דעם קול אין פעלד... בעת איך בין געשטאַנען אין פליין, האָט מיך גערופן דער קול פון הויכן באַרג, און אַז איך בין געווען אויפן באַרג, האָט ער מיך גערופן פון דער ווייטעניש... שמעתי בת־קול שמנהמת כיונה... האָב איך זיך געווענדט צום קודשא־בריך־הוא מיט אַ שאלה: אַלעמיי האָסטו באַשאַפן די בערג, זיי זיינען דאָך מעכב דיין קול, וואָס רופט צו מיר?!...

צווייטער חסיד:

רבי, וואָס מיינט איר דערמיט צו זאָגן?

ד ע ר ב ע ש " ט:

...אָבער דער מענטש, וואָס ריכט אָפּ התבודדות, הערט זיך ניט איין צו די תביעות פון דעם קערפּער זיינעם. ער דער־גרייכט צו דער מדרגה פון התפשטות הגשמיות. דעמאָלט איז זיך מתדבק זיין נשמה מיט דער נשמה פון גאָט און די גופים זייערע זיינען זיי ניט מעכב...

ע ר ש ט ע ר ח ס י ד:

רבי, עס שטייט דאָך געשריבן, אַז ער האָט ניט קיין גוף און קיין געשטאַלט. אין לו גוף ואין לו דמות הגוף?

ד ע ר ב ע ש " ט:

...מחמת דער קערפּער זיינער זיינען די ימען אין זייערע געלענערס, די בערג און די טאָלן, די חיות און עופות... עס רופט מיך דער בת־קול פון צווישן די געבערג... עס זינגט צו מיר די נשמה פון חומר...

אַ שטילשווייגן. פון בית־מדרש לינקס קומט אַרויס דער ערשטער שמש, צינדט אָן די לאַמטערנעס אויפן שיל־הויף.

ע ר ש ט ע ר ש מ ש:

יידן, צייט מעריב־דאַווענען. אַ, דאָס זיינען די משומדים! — ליגן דאָ, ווי די כלבים. און ער, דער פושע ישראל, דרייט זיך נאָך אַרום דאָרטן ביי די שררות. וואָס ליגט איר דאָ?! — אין קאָשציאָל גייט!... צו ר' לייב מעדזשיבאָזשערס טאָכטער. און דו, שיינע טאָכטער! אַזאַ עגמת־נפש אָנצוטאָן אַ טאַטן, אַזאַ עגמת־נפש... ר' לייב מעדזשיבאָזשער וועט דאָס ניט אויסהאַלטן. ער איז שוין געווען ב"ה שבעה נאָך דיר, שיינע טאָכטער!... אָבער עס וועט נעמען אי"ה היינט אַ סוף צו דעם אַלעמען... עס וועט נעמען אַ סוף... קיינער קומט גאָר צו מעריב ניט, — מען שרעקט זיך דורכצוגיין...

שמש אָפּ. אַ ייד קומט אַרויס פון בית־מדרש, שפּייט אויס און גייט אויף גיך אָפּ צום מאַרק.

צווייטע יידענע:
מען טרייבט, מען טרייבט... עס איז ניטאָ וואו זיך אויס־
צורוען, ניטאָ וואו דעם קאָפּ אָנצולייגן.

דער אוקראַינער בעל־עגלה:
אַלעמיי האָט מען זיך געצלמט? האָט מען זיך ניט געדאַרפט
צלמען!...

דער ייד אין פעלץ:
און וואָס האָט איר געטאָן, ר׳ ייד? איר האָט געזאָגט
תהילים? — געשטאַנען, דאַכט זיך, ווי אַ יוון, און געצלמט
זיך מיט ביידע הענט.

דער אוקראַינער בעל־עגלה:
איך? איך האָב זיך געצלמט?!

דריטער ייד:
ניין, ניט איר. ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער האָט זיך געצלמט...

דער אוקראַינער בעל־עגלה:
איך האָב זיך געצלמט, איך?... פאַר אַזוינע ווערטער דער־
לאַנג איך מיט עמעצן איבערן מוח!... הא, איך האָב זיך
געצלמט?

דריטער ייד:
אַ חוצפה פון אַ יידן! געצלמט זיך, ווי אַ גוי, און דערביי
געמאַכט פון די רבנים כפּרה דאַרעאַ און אַצונדערט לייקנט
ער שטיין און ביין!

דער אוקראַינער בעל־עגלה
וואַרפט זיך אויף דער ערד:
אַי! מען האָט מיך אַריינגעטריבן אין שמד! איך וועל זיך
אַ מיתה אָנטאָן! אַלע האָבן זיך געוואָלט צלמען און מיך
האָט מען אַרויסגעשטעלט. רוצחים, כ׳האָב איבערגעלאָזן
אַ ווייב מיט קינדער אין דער היים... זיי האָבן ניט קיין
שפּייזער... מערדערס, איך וועל זיך אַ מיתה אָנטאָן! איך
וועל זיך אַריינוואַרפן אין אַ ברונים!

ע ר ש ט ע ר   י י ד:

שאַ, שרייט ניט אַזוי!... מען וועט זיך דאָך באַלד צונויפלויפן.

צ ו ו י י ט ע ר   י י ד:

עס האָט זיך קיינער ניט געוואָלט צלמען. אָבער אַז דער סעניאָר סאַנטאַ הייסט — דו ווילסט ניט און דו מוזט.

אַ שטילשווייגן. דער אוקראַינער בעל־עגלה ליגט צונויפגעקאָרטשעט איף דער ערד און וויינט שטילערהייט.

ח י י ה

שאָקלט זיך:

ווײַ, פאַר אייערע זינד איז פאַרשטויסן געוואָרן די לויטערע מוטער.

עס זאָגט דער קודשא־בריך־הוא: איר, איר האָט געבראַכט דערצו, אַז עס זאָלן פאַרטריבן ווערן מיר פון דער ערד. עס איז אַרויסגעגאַנגען די מטרוניתא פונם היכל צוזאַמען מיט אייך און דעריבער, אַז עס איז חרוב געוואָרן דער היכל — איז ער פאַר מיר און פאַר אייך חרוב געוואָרן. עס זיינען אַריין דער מלך אין היכל, נאָר באַגלייט פון דער מטרוניתא.

ווײַ, עס איז חרוב געוואָרן מיין וואוין, ווייל דער זון געפינט זיך ניט ביי דער מטרוניתא.
און דער קודשא־בריך־הוא וויינט און זאָגט: קינדער, איך בין מיט אייך אַוועקגעגאַנגען וואָגלען אין גלות.
אַ שטילשווייגן.

ע ר ש ט ע   י י ד ע נ ע:

ער האָט מיר צוגעזאָגט אַ צווילינג, דער הייליקער מאַן. ער האָט מיר געקושט אין די ברוסטן, אָבער וואָס איז דערפון אַרויסגעקומען — גאָרנישט!...

ד ע ר   י י ד   א י ן   פ ע ל ץ:

חצופה! דו וועסט אויפהערן מיט דיינע ניבול־פה?! מען קאָן שוין פון איר ניט אויסהאַלטן. ביסט אַן עקרה — טאָ שווייג!

פ ע ר ט ע ר   י י ד:

ברענט, ווי אַ צעטאַרקע. געדאַרפט קאַטעווען די הויט, וואָלט זי אויפגעהערט!

אַ שטילשווייגן. עס דערהערט זיך אַ טומל אין גאַס און יעקב פראַנקס שמים: חייל, גיט מיר חייל. עס קומען אַן יידן פאַרפעלצטע, יעקב פראַנק אינמיטן. דער פעליקער ייד, שוין אַן אָפגעשאָלטער, האַלט זיך פאַר זיינע פאָלעס.

יעקב פראַנק:

חייל, גיט מיר חייל! צען טויזנט פוסגייער, רייטער, האַרמאַטן, — איך וועל עס אוועקשטעלן קעגן די בתי-מדרשים און בית-דין-שטיבלעך... שלאָגט זיך מיט מיר!! זעצט מיך ניט אַוועק טענהן מיט די רבנים — איך פאַרשיי ניט קיין תורה... כ'קאָן זיך ניט שלאָגן מיט ספרים... אַוועקט פון מיינע אויגן, מלמדים! זעצט זיך אויף די פעקלעך. מען האָט מיך אַריינגעוואָרפן אין חרם, אָבער וואָס איז דאָס פאַר אַ טויט?! אָט לעב איך דאָך נאָך!... אָט שלאָגט דאָך נאָך אין מיר דאָס האַרץ!... אָט האָב איך נאָך הענט צום באַשיצן זיך! יידן, איך האָב אייך געוואָלט אַרויסציען פון דער תורה... לעבט! לעבט!... עס איז דאָ ערד — צעאַקערט עס. עס זיינען דאָ ווייבער — קוקט אויף זיי, שלאָפט מיט זיי. איר האָט מיך פאַרוואָרפן מיט שמות... כאַ, כאַ, כאַ! די ערשטע יידענע טוליעט זיך צו אים. דו, יידענע, וואָס ווילסטו פון מיר? וואָס טוליעסטו זיך צו מיר? כ'האָב געדאַרפט לעבן אין אַ קאַזאַרמע און מען האָט מיך אַריינגעזעצט אין אַ באַרדאַק... הער, יידן, יידן, איך האָב געוואַרט... עס וועלן קומען צו מיר די יונגעלייט פון די דערפער, די בחורים פון די ישיבות, מיר וועלן זיך אַ לאָז טאָן אויף דעם בית-המקדש זייערן און טרעטן הייליקייטן מיט די פיס, טרעטן הייליקייטן מיט די פיס! אָבער עס זיינען געקומען צו מיר מלמדים... ווייבער, ווייבער!... עס זיינען מיר מיאוס געוואָרן די ווייבער!

דער מעליקער ייד
פאַלט אים צו די פיס:

באַטיושקאַ טי מאָי! סאָקאָליק טי מאָי! אַ טשאַהאָש טי
כאָטשעש אָט מאַניע? טשאַהאָש? כאַטשו ביטש זשידקאָם!

יעקב פראַנק:

וואָס וויל פעטרוק? האַ, וואָס וויל פעטרוק?

דער מעליקער ייד:

באַטיושקאַ טי מאָי! טשעמוש מאַניע באַראָדקו סבריל?
נאַטאַש כאַטשו ביטש זשידקאָם? מיליענקי טי מאָי!

אַ ייד:

רבי, ער טענהט, וואָס מען האָט אים אָפּגעשאָרן דאָס בערדל.
און ער זאָגט, אַז ער וויל גריילעך זיין אַ יידל.

יעקב פראַנק:

זאָל ער זיין אַ יידל, דער חמור, זאָל ער זיין אַ יידל!

דער ייד אין פעלץ
קושט אים די פיס:

דזשיענקויע, פאַנאָק טי מאָי! דזשיענקויע, מיליענקי טי מאָי!

יעקב פראַנק:

נעמט אים צו פון מיינע אויגן! האָבן זיך איינגעגעסן, ווי די קלעק אין דער יידישקייט זייערע. גאָט מיינער, וואָס ליגט אין אָט=אָ=די שלעפּער? פאַרוואָס בין איך געבאָרן געוואָרן צווישן אייך, יידן? פאַרוואָס? איך ווייס ניט ווער איר זייט...

חיה:

דו האָסט געדאַרפט קומען צו זיי שטילערהייט. אָנקלאַפּן שטילערהייט אין די טירן: יידן, קומט אַרויס צו מיר! זיי וואָלטן צו דיר אַרויסגעאַנגען פאַרפייניקטע, נאַקעטע, זיי וואָלטן אויסגעשטרעקט צו דיר די הענט: מענטש, וואָס ווילסטו? וואָס האָסטו געקלאַפּט אין אונזערע טירן?... און דו, דו ענטפערסט זיי: איך האָב פאַר אייך ברויט, טייערע,

איך האָב קליידער פאַר די נאַקעטע, טרייסט פאַר די עלנטע, — קומט מיט מיר!... זיי פאַרלאָזן די היימען זייערע און גייען דיר נאָך. דו פירסט זיי אַוועק ערגעץ ווייט פון אַלעמען. ניסט זיי ברויט און זיי רופן דיך דער־פאַר — משיח! דו בויסט אייגענע בתי־מדרשים, באַשאַפסט דייַנע דינים און זיי פאַלגן דיך, ווייל דו גיסט זיי ברויט...

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

און דו, חייה, און דו?

ח י י ה:

אָבער מ י ר, מיר זייַנען אַרויס קלייבן צווישן זיי יונגים. מיר האָבן געוואָלט, זיי זאָלן פאַרטרייבן ר׳ לייב מעדזשי־באָזשער. מיר האָבן זיי געזאָגט: עס איז ניטאָ פאַר אייך קיין טרייסט, אויב איר וועט עס אַליין ניט אויסזוכן. יידן גייען ניט אויף מלחמות. יידן שטרייטן ניט. זיי וואַרטן... וואַרטן.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

אָבער א י ך דאַרף קיינעם ניט. איך קאָן אַליין מלחמה פירן. נאָר וואו איז דער שונא?... וואו איז ער?... פאַרוואָס גייט ער ניט אַרויס אַנטקעגן מיר, אייגנע אַנטקעגן די אַנדערע. מיט חרמות קאָן איך זיך ניט שלאָגן! שונאים גייען אַרויס מיט שווערדן אין די הענט... וואו איז ער?...

ח י י ה:

אַזוי שלאָגן זיך יידן.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

אָבער איך בין דאָך אויך אַ ייד!

ח י י ה:

ניין, ניט דו. אָן! ווייזט אָן אויפן גאַניק פון אבטניה, וואו עס זיצט דער בעש״ט. ער איז געקומען צו זיי שלאָגן זיך מיט די אייגענע כלי־זיין, און דעריבער וועט ער מנצח זיין.

דער בעש״ט

הייבט זיך אויף:

רבותי, מיר וועלן אַריינגיין אין דער אכסניה אַריין. צו הייהו! ישראל בעל־שם־טוב איז זיך ניט געקומען חם־ושלום שלאָגן. ער איז געקומען צו יידן ליב האָבן. אהבה! אַ מענטש דאַרף ליב האָבן אַ מענטשן, אויב ניט — זאָל מען זיך פונאַנדערגיין אין די וועלדער, אין די געבערג, ניט זיצן צוזאַמען. עס איז דאָ איין הארץ אין דער וועלט, איין הארץ, וואָס דערוואַרעמט אַלעמען. יענקל, דו האָסט צוזאַמענגעקליבן יידן און דו האָסט זיי פיינט געהאַט, געפייניקט זיי, געוואָרפן פון דיין שטוב... דו האָסט ניט געגלייבט אין דעם בורא יתברך, מחמת עס איז ניטאָ קיין אהבה ביי דיר אין האַרצן. טו תשובה, יענקל. עס שטראַלט די אהבה פון גאָט אויף אַלע באַשעפענישן, זינגט אין זיי, עס נידערט אַראָפּ אויף זיי זיין קדושה אַזוי, ווי עס נידערט אַראָפּ פון די הימלען דאָס ליכט פון דער זון און פון דער לבנה...

יעקב פראַנק:

איך האָב שוין געביטן פיר אמונות, ישראליק. געדיינט צו אַ פולע געטער, אָבער אָט איז מיין גאָט! כאַפּט אַרויס דעם שווערד. דו זעסט? — ער שטראַלט, עס בלאַנקט די ליכט זיינע. שרגא! דאָס איז דאָס ליכט פון די עשר ספירות... און ער, ער איז געטריי זיינע אונטערטעניקע! כאַ, כאַ כאַ!

דער בעש״ט מיט די חסידים אָפּ אין דער אַכסניה. ער איז אַוועק, דאָס זיסינקע רבל! עס געפעלט אים ניט. אהבה... אהבה... סרייסים זייט איר! עס שימלט דאָך אייער בלוט. איר ליבט דאָך נאָר זיך, דאָס אייגענע הערצעלע, וואָס מורמלט אין אייך פון זיסן נחת, און איר, איר רופט עס אָן אהבה צו דער וועלט... עס הענגט דער רבנישער שווערד איבער די קעפּ און מען זעט אים ניט! מען זעט אים ניט אַזוי, ווי מען זעט ניט זייער גאָט. שרייט צו דער אַכסניה. ישראליק, אויב דו האָסט ליב יידן — גיי צינד אונטער ר׳ לייב מעדזשיבאָזשערס הויז!

אין גאַס דערהערט זיך אַ געוויין פון ווייבער.

שטימען פון צוויי ווייבער:

עגונות זיינען מיר! שעפעלעך זיינען מיר, וואָס האָבן קיין פּאַסטעך ניט. עס זיינען צוגענומען געוואָרן ביי אונז די באַשיצער אונזערע און די געביטער אונזערע! וויי צו אונז! עגונות זיינען מיר!

ג ייד

ווייבער זוכן זייערע מאַנען!

עס קומען אַריין צוויי ווייבער. דיביידע מלמדים באַהאַלטן זיך הינטער די פעקלעך.

ביידע ווייבער:

אָט איז ער, דער הייליקער מענטש! אָט איז ער דער הייליקער האַר! עגונות זיינען מיר, שעפעלעך זיינען מיר, וואָס האָבן קיין פּאַסטעך ניט.

יעקב פראַנק:

וואָס איז?

ביידע ווייבער:

גיב אונז אָפּ אונזערע מאַנען, הייליקער מענטש! גיב אונז אָפּ אונזערע געביטער, טייערער!

יעקב פראַנק:

כ'האָב ניט אייערע מאַנען.

ביידע ווייבער:

דו האָסט אונזערע מאַנען, הייליקער מענטש. דו האָסט אונזערע באַשיצער, פאַרבאָרגענער! עגונות זיינען מיר! וויי איז אונז, וויי איז אונז!

יעקב פראַנק:

ווער זיינען זייערע מאַנען? ענטפערט! ווער זיינען זייערע מאַנען?

א ייד:

איך ניט, רבי, איך שווער אויף מיין הן שלי.

צווייטער ייד:

מיין ווייב האָט אַ פּליאָם אויפן באַק.

דריטער ייד:

איך האָב קיין ווייב ניט... איך בין אַן אַלמן.

ביידע ווייבער:

אָט זיינען זיי דאָך, טייערינקע! אָט זיינען דאָך אונזערע אומגליקן! כאַפּן אָן די מלמדים פאַר די הענט און פירן זיי.

ערשטע ווייבל:

קום, צירונג מיינער! קום שוין, תכשיט מיינער!

צווייטע ווייבל:

איבערגעלאָזן אַ ווייב און קינדער אויף הפקר. וואָסי? עס האָט דיר עפּעס געפעלט ביי מיר!

ערשטע ווייבל:

דו וועסט שוין ביי מיר אָוועקגיין געשמידט אין קייטן, נישקשה!

יעקב פראַנק:

מאַרש פון דאַנען! עס זאָל דאָ פון אייך קיין געדעכעניש ניט בלייבן! די ווייבער מיט די מלמדים אָפּ איבערגעשראָקן. אָט די האָבן עס באַדאַרפט זיין מיינע דראַגונער! אומגליקלעכע!... חיה, דו האָסט מיך געלערנט, דו האָסט מיר געזאָגט — ווייבער זיינען טרעטערס אונטער די פיס. אָבער, דו זעסט, מאַנסביל זיינען די ערד, אויף וועלכע די טרעטערס ליגן. יאָ! שטיל. און איך, האַ? אויף מיר האָט מען אויך אויסגעשפּרייט אַ טרעטער... אויף מיר אויך... דו ווייסט עס, חיה!

חיה

שרייט אַרויס פאַרביסן:

רייד ניט, יעקב!

י ע ק ב פ ר אַ נ ק

גייט אים אויפגעדרעגט:

מען האָט מיך אַריינגעוואָרפן אין אַ שטייג, פאַרשלאָסן מיט צוויי שלעסער און נאָר א י י נ ע ר געהערט ר׳ לייב מעדזשי־באָזשער... טראַשציאַ טוואַיאַ מאַטערי!!! שפּרייזט אַרום איבערן שול־הויף אויפגערעגט. פאַרוואָס קומט עס קיינער ניט? פאַרוואָס גייט עס קיינער ניט דורך? יידן זיינען ניט געקומען דאַוונען מעריב, — מען האָט זיך געשראָקן פאַר יעקב פראַנק, וואָס ליגט אויפן שול־הויף. אָבער מיך האָט מען דאָך שוין געמאַכט פאַר אוים מענטש, איך בין דאָך שוין ניטאָ מער צווישן די לעבעדיקע. פאַר וועמען שרעקט איר זיך?... מסתמא ווייסט מען, אַז יעקב פראַנק וועט נאָך דעם קאָפּ ניט אָפּגעבן. אַ שטילשווייגן. גייט אַרום אויפגערעגט. ווער האָט עס געזאָגט, אַז איך בין משיח? — כ׳האָב זיי געגעבן ברויט צום עסן, האָבן זיי מיך אָנגערופן דערפאַר — משיח... אָבער איך בין ניט געקומען צו אייך תורה זאָגן. שרייט. יעקב פראַנק איז אַ מלך!... ער טראָגט דעם כתר אויפן קאָפּ!... נאָר איך בין געבאָרן געוואָרן ביי אַ פאָלק, וואָס האָט פאַרגעסן, ווי עס זעט אויס אַ מלוכה. מתים, איר האָט בית־דין־שטיבלעך, איר האָט אַ וועד, וואָס שלעפּט זיך אַרום איבער די יריד, אָבער וואָס איז עס אַזוינס אַ מלוכה? בויגט זיך אַריבער צו אַ יידן. וואָס איז עס אַזוינס אַ מלוכה?!

ד ע ר י י ד

וויינט:

רבי, לאָזט מיך אָפּ! האָט אויף מיר רחמנות... כ׳האָב איבערגעלאָזן אַ ווייב מיט קינדער...

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

אָבער זאָג מיר, וואָס איז אַזוינס אַ מלוכה?

ד ע ר י י ד:

אַ מלוכה איז אַ מלוכה, וואָס זאָל זי זיין?

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

און וואָס טוט מען אין דער מלוכה???!

ד ע ר י י ד:

מען קינינט.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

ווער קינינט?

ד ע ר י י ד:

ווער עס מאַכט זיך.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

דו ביסט אַ חכם. דו ביסט אַ לאַנד־חכם. מען קאָן זיך מיט אייך ניט צונויפריידן. עס שטיקט דאָ צווישן אייך, טייערע. לויפט אַרום איבערן שול־הויף, שרייט. העי, יידן, קומט אַרויס צו מיר! איר האָט פאַרחתמעט מיין שטוב. דער בישאָף איז געשטאָרבן, — איר מעגט אַלץ טאָן! אָבער קומט אַרויס צו מיר, שלאָגט זיך מיט מיר! עס שטייען שונאים איינע אַנטקעגן די אַנדערע. וואו זייט איר?... איר האָט פאַרשלאָגן טיר און טויער, אַריינגעקראָכן מיט די ווייבער אין די בעטן. קלאַפט אין די ווענט. שטייט אויף! העי, שטייט אויף! קומט אַרויס צו מיר!... אָט ווי עס שלאָגן זיך יידן... אָבער איר טרעפט, יידן, איר טרעפט פונדער־ווייטנס...

זלמנקע און חוהלע קומען פון מאַרק מיט די פעקלעך אויף די פּלייצעס, ווילן אומבאַמערקטערהייט דורכלויפן צו דער אַכסניה.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

וואוהין לויפט איר? אַזוי שפּעט, וואוהין?

ז ל מ נ ק ע
דרייסט:

מיר גייען אַוועק.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

ביידע?!

ז ל מ נ ק ע:

יאָ, ביידע.

יעקב פראַנק:

אָבער דו דאַרפסט דאָך שוין געוואָלט בלייבן מיט מיר, זלמנקע? דו האָסט דאָך געזאָגט, אַז בײַ די רבנים האָסטו ניט, מיט וואָס צו עסקען.

זלמנקע:

מיר גייען ערגעץ אַנדערשוואו.

יעקב פראַנק:

און דו, מאַכמערשי, דו אויך?

חוהלע

שווײַגט.

זלמנקע:

איר זייט אַן עם־הארץ. איר האָט פאַרפירט מענטשן. עס האָבן געוואָלט ישיבה־בחורים קומען צו אײַך לערנען, האָב איך זיי אָנגעשריבן, אַז איר קאָנט ניט קיין צורת אלף. מען האָט געזאָגט בײַ אונז, אַז איר האָט אָפּגעפרעגט דעם רמב״ם, אָבער איר קאָנט אַפילו ניט אָפּלערנען אַ פרשה חומש מיט רש״י. איר פאַרשטייט אַזוי פון רמב״ם, ווי די ראַבע קאַץ. אַז איר האָט אַ גראָבן קאָפּ! וויפל איר זאָלט זיך ניט מאַטערן, וועט איר ניט פאַרשטיין דעם רעיון פון סיבה און מסובב. איך בין געקומען אַהער, אַנטלאָפן פון דער היים. איך בין אַרײַנגעגאַנגען צו אײַך דורכרײַדן זיך אין לערנען, האָט איר מיר געהייסן גיין שלאָפן מיט נאַקעטע נשים. איר האָט מיך געוואָלט מטמא זײַן. ווײנט. איר זייט אַ בור דאורייתא, אַ חמור, פאַרוואָס האָט איר מיך אָפּגענאַרט?! איר זייט אַ שקרן!!!

יעקב פראַנק

שווײַגט.

חיה:

עס ברעכט זיך די וואַנט.

ז ל מ נ ק ע:

קום, חוהלע!

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

וואוהין ווילט איר גיין?

ז ל מ נ ק ע

שווייגט.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

קינדער, וואוהין ווילט איר גיין?

ז ל מ נ ק ע:

מיר ווילן גיין קיין בערלין. איך וועל דאָרטן מעמיק בחכמה זיין און חוהלע... ווייס איך ניט.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

טאַכטערשי! בלייב מיט מ י ר. ניי ניט אַוועק...

ח ו ו ה ל ע:

טאַטע, איך האָב אים ליב... זלמנקען. ער וועט זיין מיין חתן... שטיל. איך וויל אַ כלה ווערן, ווי אַלע מיידלעך... אונטערפירער וועלן מיך פירן צו דער חופה... זלמנקע וועט זאָגן אַ דרשה... ער וועט מיר אָנטאָן אַ קידושין־רינגעלע... די מיידלעך ווערן דעמאָלט טרויעריק אַזוי און הייליק... טאַטע, ביי דיר אין שטוב לעבט מען אַנדערש, ווי ביי אַלע יידן, און דו ווילסט ניט, מען זאָל איינע די אַנדערע ליב האָבן...

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

נאַט אייך געלט! גיט איבער זלמנקען אַ בייטל געלט.

ז ל מ נ ק ע:

איך נעם ניט קיין געלט.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק

שרייט:

נעם ביי מיר דאָס געלט! דו, נעם ביי מיר דאָס געלט.

מערדער, דו האָסט צוגענומען מיין איינאיינציקע טאָכטער,— נעם ביי מיר דאָס געלט! זלמנקע נעמט דאָס געלט ניט ווילנדיק. און גייט פון דאַנען, נייט פון דאַנען! איך זאָל אייך מער אין די אויגן ניט זען. זלמנקע און חוהלע גייען אָפּ אייליק צו דער אכסניה, חוהלע וויינט. רוצחים, איר זאָלט זיך מיר מער פאַר די אויגן ניט ווייזן!... אַ שטילשווייגן. חוהלע... טאָכטערשי... דו ביסט דאָך געווען די איינציקע, וועמען איך האָב ליב געהאַט. פאַרוואָס ביסטו אַוועקגעגאַנגען?... האַ?... שרייט. איך בין שולדיק!!... דו האָסט געוואָלט ליב האָבן... ווי אַלע מיידלעך ליב האָבן און איך האָב דיך געהאַרעוועט, ווי אַ קו, וואָס מען דאַרף צונויפפאָרן מיט אַן אָקס... איך בין שולדיק!!! בלייבט זיצן שטיל, דעם קאָפּ פאַרבראָכן אין די הענט.

ערשטער ייד:

ר׳ ייד, איר האָט פריער געזאָגט, אַז אייער ווייב האָט אַ פליאַס אויפן באַק, — פון וואַנען איז דאָס איר געקומען?

צווייטער ייד:

באַשערט אַן אומגליק! בעת די שוואַנגער איז געלעגן געוואָרן, האָט זי זיך איבערגעשראָקן פון אַ שריפה.

ערשטער ייד:

ה׳ ישמרנו!... אַז מען איז מעוברת, דאַרף מען זיין גריילעך אָפּגעהיט...

אַ שטילשווייגן. מאַטעוש קריכט צו שטומערהייט אויפן בויך צו יעקב פראַנק.

מאַטעוש:

מעניאָר סאַנטאַ, אויב דו ווילסט, וועל איך זיי אונטערצינדן די שטאָט...

יעקב פראַנק

שווינט.

מ אַ ט ע ו ש:

וואָס נעמסטו זיך צום האַרצן, סעניאָר סאַנטאַ. וואַרף אַוועק די שנאָרער. זיי עסן אומזיסט אונזער ברויט. און לאָמיר אַוועקגיין פון דאַנען... מיר וועלן זיך גיין שלאָגן מיט די קאָזאַקן...

י ע ק ב פ ר אַ נ ק

שפּרינגט אויף:

האַ, מיט די קאָזאַקן?... מאַטעוש, וואָס האָסטו געזאָגט, — מיר זאָלן זיך גיין שלאָגן מיט די קאָזאַקן?... ברודער מיינער, עס רינט אין דיר יונגישע בלוט!... דו האָסט ליב דעם שלאַכט... אָבער איך... דער סעניאָר סאַנטאַ... איך האָב ליב נצחון!!... מאַטעוש, ווי מיינסטו, וועלן מיר האָבן נצחון ביי די קאָזאַקן... ווי מיינסטו?

מ אַ ט ע ו ש:

ניין, סעניאָר סאַנטאַ.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

ניין?!...

מ אַ ט ע ו ש:

אָבער די קאָזאַקן שרעקן זיך פאַר אַ טערקישן שווערד...

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

...מאַטעוש, הער זיך איין... עס חלומט זיך מיר אַ חלום פון פייער... אויפן וואָר. איך האָב אַ וואונדערלעכן, יידישן חלום... אָט-אָ-דאָ, ניט ווייט, ליגט דער שונא, באַפּעסטיקט, פאַרגראָבן אין דער ערד... ער לאָזט ניט צו... שפּריט פייער אַרום... און איך, דער סעניאָר סאַנטאַ, שטיי ביים ברעג פון וועג... עס גייען פאַרביי מחנות... קצבים מיט די בערד, שמירן מיט גליענדיקע אויגן, קוימענקערער פינסטערע, פאַרגרעבטע ישובניקעס... איך שטיי פאַרלייגט די הענט אויפן האַרצן, איך באַקוק די מחנות און שריי צו זיי: ג י י ט שטאַרבן, ט י י ע ר ע!!!... און זיי גייען פאַרביי שטום,

מיט געפרעסטע מויל, שטום, נאָר אַז זיי דערהערן מיין רוף ענטפרען זיי טויב, ווי פון אונטער דער ערד: אַ דאַנק סעניאָר סאַנטאַ! אַ דאַנק, וואָס דו פירסט אונז צום טויט!... אָבער, מאַטעוש, דאָס איז אַ חלום נאָר... אַ חלום אַזאַ... שרייט. איך מיין ערד שלאָגט מען זיך ניט מיט שווערדן!!! יידן שטאַרבן אין די בעטן פון מערידן...

עס דערהערן זיך פון גאַס געשרייען, קללות, אַ געלאַף, טריט פון אַ גרויסן עולם, וואָס קומט אָן.

שטימען פון גאַס:

מאָרדעוועט אים! זאָל ער אַוועקגיין פון אונז! ער האָט אונז אומגליקלעך געמאַכט! ממיתט אים! חזירניק!

עס באַווייזן זיך ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער מיט אַ מחנה יידן און ווייבער, באַוואָפנט מיט שטעקנס, קאָטשערעס, בעזעמער. אַלע שרייען. ר׳ לייב מעדזשיבאָזשערס טאָכטער לויפט אים אַרויס אַנטקעגן און פאַלט אים צו די פיס.

די טאָכטער:

טאַטע, זיי מיר מוחל, נעם מיך צו צוריק אַהיים! איך וועל תשובה טאָן, זיי מיר מוחל!...

ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער:

לאָז דעם וועג!

די טאָכטער:

טאַטע, כ׳האָב ניט געוואוסט, וואָס איך האָב געטאָן... עס איז מיר געווען טרויעריק צו זיצן אַליין אין שטוב... כ׳האָב ניט געהאַט מיט וועמען ראָט צו האַלטן... כ׳האָב פאַרבלאָנדזשעט, טאַטע, זיי מיר מוחל!...

ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער:

דו ביסט ניט מיין טאָכטער! דו, לאָז דעם וועג!

די טאָכטער:

איך וועל ניט אַוועקגיין פון דאַנען, טאַטעשי... איך וועל

דיר קושן די פיס, טאַטעשי, זיי מיר מוחל!... זיי מיר מוחל!...

ר' לייב מעדזשיבאָזשער טרעט איבער איר אַריבער, דער גאַנצער עולם גייט אים נאָך. עס דערהערט זיך אַ ווילדער געשריי. אַלע בלייבן אויף אַ רגע פאַרציטערט. ר' לייב מעדזשיבאָזשער גייט צו מיט פעסטע טריט צו יעקב פראַנק.

ר' לייב מעדזשיבאָזשער:

דו ביסט אויסגעמעקט געוואָרן פון כלל ישראל. גיי אַוועק פון אונז!

יעקב פראַנק

שווייגט.

ר' לייב מעדזשיבאָזשער:

לאָז אונז לעבן! גיי אַוועק פון אונז!

יעקב פראַנק:

רבי, רבי... עס טוט מיר וויי דאָס הארץ. פאַרוואָס טראָגט איר ניט קיין שווערד, ר' לייב מעדזשיבאָזשער?... איך בעט אייך, נעמט אַ פּיסטויל אין האַנט. הייסט אָט=אָ=די יידן אַוועקוואַרפן די פאַקעלעך, די בעזעמער, — גיט זיי ביקסן אַנגעלאָדענע און גייט אַרויס אַנטקעגן מיר! אַלע!!! רינגלט מיך אַרום! איך וועל זיך באַשיצן מיט מיין שווערד איינינ=קער אַליין... הע', נאַט אייך דאָס האַרץ, נאַט אייך די ברוסט — שיסט אין מיר! אָבער גייט ניט אַרויס אויף מיר מיט קאָטשערעס און בעזעמער... שעמט זיך, יידן, שעמט זיך! איר שלאָגט זיך, ווי די ווייבער... אָבער איך וויל שטאַרבן ווי אַ יוון, איך וויל שטאַרבן פון אַ קויל... יידן, ווען איך וואָלט געפאַלן פון אייער עמעצנס אַ שווערד, וואָלט איך אים די האַנט געקושט, איך וואָלט געבעטן גאָט פאַר אים, איך וואָלט געשטאָרבן מיט אַ שמייכל אויף די ליפן...

ר' לייב מעדזשיבאָזשער:

יידן שלאָגן זיך ניט מיט שווערדן. עס משפּט נאָט אַליין זיינע לעסטערער און נעמט נקמה פון די, וואָס שטייען אויף אַנט=

קענן אים. דו, גיי אַוועק פון אונז! האָסט פאַראומווערדיקט אונזער אומה, מטמא געווען אונזערע הייליקייטן. פושע ישראל! דו האָסט זיך אַריינגעריסן אין אונזער לעבן פון משפחה און פאַראומרייניקט דאָס הייליקסטע, צוגענומען ווייבער פון זייערע מאַנען, טעכטער פון זייערע עלטערן...

חייה:

האַ, וואָס פאַר אַ ווייבער?! ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער ווייסט דאָך ניט, ווי עס זעט אוים זיין ווייב!! ער האָט דאָך מיט איר חתונה געהאַט, איידער ער האָט איר געזען! ווייבער גייען אַרום אין די הייזער אייערע, ווי שאָטנס שווייגנדיקע, וועלקן אין די ווינקעלעך, שטאַרבן און מען ניט זיי דערנאָך קיין גן־עדן ניט, און איר גיט זיי דערנאָך קיין גן־עדן ניט. און די טעכטער? האַ, און די טעכטער?

ר׳ לייב מעדזשיבאָזשער:

שווייג, אישה, שווייג! כאַפּט זיך פאַרן קאָפּ. עס איז מיר אַרויפ־געלייגט געוואָרן דער יאָך פון אַ פאָלק אויף די אַקסלען... אברהם האָט אויך געפירט יצחקן צו דער עקדה... כלל־ישראל שרייט צו מיר!... כלל־ישראל וויל זיינע קרבנות... און איך, איך, לייב מעדזשיבאָזשער, האָב אים געבראַכט מיין טאָכטער פאַר אַ קרבן... יידן, איך האָב איר ליב געהאַט!... אין הימל איז דער עדות, אַז זי איז געווען אַן ערלעכע יידישע טאָכטער... זי איז ניט געווען שולדיק אין איר טויט, זי האָט פאַרבלאָנדזשעט... אָבער כלל־ישראל האָט געפאָ־דערט, איך זאָל אים ברענגען אַ קרבן... כלל־ישראל...

די יידן וואַרפן זיך אויף יעקב פראַנקן. אויפן גאַניק פון דער אַכסניה באַווייזט זיך דער בעש״ט מיט זיינע תלמידים.

שטימען:

ממיתט אים, דעם פושע־ישראל! קאַטעוועט אים! עס זאָל פון אים קיין שריד־ופליט ניט בלייבן! אַרויס, עוכר־ישראל! באַדרמט אים! האַקט אים אונטער די זייטן!

יעקב פראַנק טרעט אָפּ אויף צוריק.

ח י י ה:

יעקב!! דו ביסט קיין הערשער ניט!!! די יידן בלייבן שטיל.
אַ פּחדן ביסטו! יעקב!!! עס האָבן דיך איבערגעשראָקן
די בעוועמער!!!

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

איך קאָן זיי ניט שלאָגן... עס ווייזט אין מיר דאָס הארץ
אויף די פּאַרפּייניקטע הינט. איך קאָן זיי ניט אָנרירן...
מתים, שוין לאַנג באַגראָבענע!...

דער עולם וואַרפט זיך אויף אים נאָכאַמאָל.

ש ט י מ ע ן:

אשת־אישניק! מאָרדעוועט דעם רוצח! נואף, דו האָסט דאָך
מזנה געווען מיט ווייבער! פּאַלמעטט אים!

י ע ק ב פ ר אַ נ ק

כאַפּט אַרויס דעם שווערד:

אַוועק, שרצים!

אַ ל ע:

אוי! אוי! צעלויפן זיך.

אַ ק ל י י ן י י ד ל:

הו, הו!... מיט אַ שווערד... אַזוי ווי אַ גוי! קוקט ווייזט
ער... דער פּושע־ישראל!

ר׳ ל י י ב מ ע ד ז ש י ב אָ ז ש ע ר

טרעט אַרויס פאָראויס:

גיי אַוועק פון אונז! אין דעם נאָמען פון גאָט היים איך
דיר: גיי אַוועק פון אונז!

י ע ק ב פ ר אַ נ ק

שווייגט.

ר׳ ל י י ב מ ע ד ז ש י ב אָ ז ש ע ר:

עובר ישראל! עס זאָל דיך שלאָגן נאָט מיט דער תוכחה. פאַרשאָלטן זאָלסטו ווערן אין שטאָט און פאַרשאָלטן זאָלסטו ווערן אין פעלד! עס זאָל דיך שלאָגן גאָט מיט דעם קרעץ פון מצרים, מיט בלאָטערן און מיט פייגוואָרצלעך. עס זאָל דיך שלאָגן גאָט מיט בלינדעניש און פאַרבלענדעניש, דו זאָלסט טאַפּן אין העלבן טאָג, ווי אַ בלינדער טאַפּט אין דער פינסטער...

די פראַנקיסטן כאַפּן זיך פאַר די פעקלעך און הייבן זיך אָן אַרויסרוקן צום מאַרק.

י ע ק ב פ ר אַ נ ק:

מיין חייל האָט זיך איבערגעשראָקן פאַר דער תוכחה.

מ אַ ט ע ו ש:

סעניאָר סאַנטאַ! איך בין דאָ, מאַטעוש. העלף מיר!...

יעקב פראַנק בלייבט שטיל, ענטפערט ניט. עס ווערט אים דער פנים פלוצלונג פאַרקרימט, ער הייבט אויף דעם שווערד אַריבערן קאָפּ און טוט אים אַ וואָרף אויף דער ערד, שטייט אַ ווייל, דערנאָך גייט ער אָפּ צום מאַרק. חיה און מאַטעוש גייען אים נאָך. דער עולם לויפט אַרום נאָך זיי מיט געשרייען.

ש ט י מ ע ן פ ו ן מ אַ ר ק:

הרגעט אים, דעם פאַרשאָלטענעם: מאַכט פון אים אַ בר־מינן! די תוכחה ליגט אויף זיין קאָפּ! גאָך מער! נאָך מער! טרוקענע קלעפּ! זשאַלעוועט ניט, ר׳ ייד! פאַרקאַטעוועט אים ביז אין טויט אַריין!

ר׳ ל י י ב מ ע ד ז ש י ב אָ ז ש ע ר
שטיל:

ברוך שפטרנו!

פאַלט אויף דער ערד און וויינט.

דער בעש"ט:

עס קלאָגט די שכינה און זאָגט: אַזוי לאַנג, ווי דער אבר איז באַהעפט צום גוף, קאָן מען נאָך האָפן, אַז עס וועט קומען פאַר אים אַ רפואה, אָבער אַז מען שניידט אים אָפּ, איז נישטאָ פאַר אים קיין תקנה אויף אייביק!... ווי, עס איז יעדער איינציקער פון ישראל אַ טייל פון דער שכינה!...

פאָרהאַנג פאַלט.